

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Martin Svák

Úloha rodiny a manželů při přípravě na manželství

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Karel Skočovský, Ph.D.

2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Zubří, dne 21. 4. 2023

Martin Svák

Zde chci moc poděkovat vedoucímu práce doktoru Karlovi Skočovskému za velmi podnětné připomínky a za opravdu vstřícnou a intenzivní pomoc při dokončení diplomové práce a také své rodině za podporu a trpělivost.

Obsah

Seznam použitých zkratk:	6
Úvod	7
1. Manželství – povolání, na které je nutné se připravit	8
<i>1.1. Důležitost přípravy na manželství</i>	8
1.1.1. Současná situace rodin a neblahé jevy ve společnosti	8
1.1.2. Hodnota a význam manželství	11
1.1.3. Význam přípravy na manželství	14
<i>1.2. Etapy přípravy na manželství</i>	16
1.2.1. Vzdálená příprava	17
1.2.1.1. Kdo přípravu provádí	18
1.2.1.2. Témata vzdálené přípravy	19
1.2.2. Blízká příprava	20
1.2.2.1. Kdo přípravu provádí	20
1.2.2.2. Témata blízké přípravy	21
1.2.3. Bezprostřední příprava	22
1.2.3.1. Kdo přípravu provádí	23
1.2.3.2. Témata bezprostřední přípravy	24
<i>1.3. Příprava na manželství pojímaná jako „katechumenát“</i>	25
1.3.1. Hlavní charakteristiky manželského katechumenátu	25
1.3.2. Fáze a etapy manželského katechumenátu	26
1.3.3. Role manželských párů při katechumenátní cestě	27
2. Úloha rodin a manželských párů při přípravě na manželství	29
<i>2.1. Poslání rodiny a manželů v církvi</i>	29
<i>2.2. Výchova v rodině jako součást vzdálené a blízké přípravy na manželství</i>	33
2.2.1. Povolání rodičů k výchově a její zaměření	33
2.2.2. Právo a povinnost výchovy	37
2.2.3. Důležité aspekty výchovy	39
2.2.4. Předávání víry v rodině	41

2.2.5.	Výchova k lásce a zodpovědně prožívané sexualitě	44
2.2.5.1.	Výchova k ctnosti čistoty	46
2.2.5.2.	Výchova k předmanželské čistotě.....	48
2.3.	<i>Specifika blízké přípravy na manželství</i>	49
2.3.1.	Volba životního stavu a volba partnera.....	50
2.3.2.	Praktické možnosti v rámci blízké přípravy	51
2.4.	<i>Bezprostřední příprava</i>	52
2.4.1.	Důležitost bezprostřední přípravy	52
2.4.2.	Role manželů při bezprostřední přípravě	55
2.5.	<i>Doprovázení manželů po svatbě</i>	56
2.6.	<i>Doprovázení manželů během celého manželství</i>	59
3.	Pastorace a formace rodin a manželských párů ke službě v přípravě na manželství	61
3.1.	<i>Pastorace rodin a manželů jako trvalý úkol církve</i>	61
3.1.1.	Úloha biskupů, kněží a jáhnů při pastoraci rodin a manželů.....	62
3.1.2.	Pastorační role odborníků, spolků a iniciativ	64
3.1.3.	Rodinná katecheze	66
3.1.4.	Některé praktické aspekty pastorace.....	67
3.2.	<i>Formace manželů pro přípravu na manželství a pastoraci rodin</i>	68
	Závěr	71
	Seznam použité literatury	74

Seznam použitých zkratek:

AA	<i>Apostolicam actuositatem</i>
AL	<i>Amoris laetitia</i>
CC	<i>Casti connubii</i>
CIC	<i>Kodex kanonického práva</i>
EV	<i>Evangelium vitae</i>
FC	<i>Familiaris consortio</i>
GE	<i>Gravissimum educationis</i>
GS	<i>Gaudium et spes</i>
KKC	<i>Katechismus katolické církve</i>

Úvod

Úloha manželů a rodin při přípravě na budoucí manželství se ve světle každodenní zkušenosti jeví jako velmi důležitá. Tím, jak muž se ženou své manželské povolání žijí a jak o něm uvažují a hovoří, o něm vydávají hlasité svědectví. A to zejména jako rodiče svým dětem, ale také svému okolí.

Rodiče jsou prvními vychovateli svých potomků a je všeobecně známo, že co dítě získá v nejranějším věku, to jej ovlivňuje po celý život. Rodiče doprovázejí své ratolesti až do dospělosti. Výchovný vliv se s přibývajícím věkem dítěte zmenšuje, ale opora a potřeba bezpečného prostředí pro jeho rozvoj ve zralou osobu přetrvávají. Toto vše velmi ovlivňuje potomky v převzetí zodpovědnosti za vlastní život a potažmo volbu povolání. Ať už jde o povolání k manželství nebo k duchovnímu stavu, vždy hraje (větší či menší) roli to, co si jedinec přináší ze své rodiny. Ve volbě a prožívání vlastního manželství je pak vliv původní rodiny nepochybně významný. Ovšem rodičovská úloha (výchova vlastních dětí) není to jediné, čím mohou manželské páry přispět v přípravě na manželství. Mohou pomoci i ostatním lidem mimo vlastní rodinu: jak snoubencům, tak jiným manželům při doprovázení v prvních krocích manželství. Kdykoli během celého manželství jim mohou pomoci překonávat starosti, obtíže a konflikty, které se přirozeně nevyhýbají ani křesťanským rodinám.

Ve své diplomové práci bych chtěl zpracovat a popsat úlohu rodiny a manželů při přípravě na manželství tak, jak je předložena a reflektována zejména v dokumentech katolické církve: jaké z toho pro rodiny a manžele vyplývají výzvy a možnosti v rámci celé katolické církve a ve společnosti a jaké zauímají místo v rámci pastorace.

Práce je rozdělena do tří hlavních oddílů. V prvním popíši dnešní situaci manželství a jeho význam pro církve a společnosti. Po předložení důležitosti přípravy na manželství stručně charakterizuji její etapy, jak jsou navrženy v církevních dokumentech. V dalším oddílu se budu věnovat výchovné úloze rodiny vztažené zejména na přípravu k životnímu povolání k manželství. Pojdu dále o možnostech, jak v období před svatbou a po ní mohou k přípravě, potažmo doprovázení, přispět zkušenosti manželů. Zároveň zmíním roli dalších osob a společenství, zejména pak odpovědnou úlohu představených v církvi, a také celé farnosti. V posledním oddílu pak pojednám obecněji o pastoraci manželů a rodin a formaci manželských párů ke službě v přípravě na manželství.

1. Manželství – povolání, na které je nutné se připravit

Bůh má pro každého člověka konkrétní poslání v tomto životě a vybízí nás k jeho naplnění. Někteří jsou voláni k zasvěcenému způsobu života, ale nejčastěji jsou muži a ženy povoláni k tomu, aby vstoupili do manželství. Kodex kanonického práva definuje tuto svátost takto: „Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnvtitnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost.“¹

Otázkou pak zůstává, nakolik dotčný člověk vyslyší Boží záměr a přijme nabízené povolání. K tomu má přispět i kvalitní příprava na manželství.

1.1. Důležitost přípravy na manželství

V této části nejprve pojednám o tom, jakou důležitost zejména v dnešní době má příprava na manželství. Papežská rada pro rodinu na začátku dokumentu *Příprava na svátost manželství* oprávněně představuje přípravu na manželství jako stěžejní moment pastoračního úsilí církve: „Otázka přípravy na svátost manželství a na manželský život se ukazuje být velkou pastorační nutností především ve prospěch manželů, celého křesťanského společenství a společnosti.“²

1.1.1. *Současná situace rodin a neblahé jevy ve společnosti*

V současné době a v naší zemi, v celé evropské společnosti, ale i v dalších částech světa si nelze nevšimnout přetrvávajících neblahých skutečností spojených s manželstvím a rodinami. Hlavně se jedná o neochotu vstupovat do manželství vůbec, což se projevuje i mezi pokřtěnými, kteří se vstupem do manželství váhají. Další těžkostí je udržení a trvalost manželství, kdy přibývá rozvodů a rozluk.³ V myšlení celé společnosti dochází k postupnému podkopávání hodnoty manželství.

¹ *Katechismus katolické církve* (dále jen KKC), Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995, čl. 1055.

² PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství* (13. května 1996), Praha: ČBK, 2001, čl. 1.

³ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“* (26. července 2000), Praha: ČBK, 2001, čl. 43.

Domnívám se, že každý z nás může v současné společnosti najít mnoho jevů, které mají negativní dopad na vztahy a potažmo na manželství. Jan Pavel II. ve své apoštolské adhortaci *Familiaris consortio* upozorňuje, že zdrojem negativních jevů ve vztazích a manželství bývá velmi často skutečnost, že lidé nesprávně a zkresleně chápou svobodu. Papež František pak v *Amoris laetitia* připomíná, že v dnešní době člověk pravou svobodu často zaměňuje za přesvědčení, že může usuzovat a jednat jen podle vlastního uvážení a nebrat ohled na vyšší přirozené (Boží) zákony. V dnešní době se rozšiřuje přílišný individualismus, domáhání se svých práv, ale zároveň neochota přijmout závazky a povinnosti. Stoupá netolerance a agresivita, a to nejen pod vlivem všudypřítomného stresu. Častým problémem je pak odmítání autority jak v církvi, tak ve společnosti a ve vztahu mezi rodiči a dětmi. V rodinách samotných a v naší kultuře obecně je velký nedostatek v náležitém vnímání a předávání hodnot spojených s manželstvím. Ve společnosti se hojně prosazují názory, které podkopávají správné chápání sexuality a jsou nepřátelské početí. Takové uvažování je pak mylně prezentováno jako „normální“ a „přirozené“.⁴

Konzumní styl života naší doby, kdy si vybíráme z téměř nekonečné nabídky zboží a po drobné závadě produkt vyhadzujeme, se bohužel projevuje i v oblastech vztahů. Je patrná tendence přecházet velmi rychle z jednoho vztahu do druhého a celková sexuální nevázanost. Pokud ve vztahu vznikne jakýkoli závažnější konflikt, mnozí se nesnaží jej konstruktivně vyřešit, ale raději od partnera odcházejí, podobně jako „blokují“ druhého člověka na sociálních sítích. Když člověk není schopen udržet dlouhodobý přátelský vztah, pak těžko bude uvažovat o manželství.

Mnoho partnerů s manželstvím vyčkává a necítí potřebu stvrdit svůj vztah manželstvím ještě před tím, než spolu založí společné bydlení nebo přivedou na svět děti.⁵ Na manželství, zdá se, mají dost času. Nevidí to jako zásadní hodnotu pro svůj vztah. Dále se vyskytují páry, které sice dlouhodobý vztah udržují, ale nestvrzují jej manželským svazkem. Žijí, jako by byli manželé, mají děti, ale nepřijímají příslušné závazky, které z manželství plynou.

⁴ Srov. FRANTIŠEK, Posynodální apoštolská exhortace *Amoris laetitia* (dále jen AL) o lásce v rodině, Praha: Paulínky, 2016, čl. 34.; JAN PAVEL II., Apoštolská adhortace *Familiaris consortio* (dále jen FC) o úkolech křesťanské rodiny v současném světě (22. listopadu 1981), Praha: Zvon, 1992, čl. 6.

⁵ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 1.

Zmíněné vztahy jsou pak v církevních dokumentech zahrnovány pod označení „fakticky existující soužití“.⁶ Jejich společným znakem je nesezdané soužití sexuální povahy.⁷ Motivů zůstat v takovém typu vztahu může být více. Mladí lidé mohou nabýt přesvědčení, že pro pevnější svazek nejsou dnešní době nebo v blízké budoucnosti dobré vyhlídky. Faktické (tj. nesezdané) soužití jim může také přinášet jisté ekonomické výhody. Manželství mohou odmítat také ze studijních nebo kariérních důvodů. Velmi mnoho lidí na otázku, „proč se nevezmou“, odpovídá, že na svůj vztah přece nepotřebují „papír“, nepotřebují jej stvrzovat veřejně, je to přece jen jejich čistě soukromá věc.

Pokud se člověku nedaří udržet opakovaně kvalitní vztah, může to být také jednou z příčin, že pak nakonec zůstává sám jako „single“. Snižuje se jeho sebevědomí, ztrácí odvalu vstoupit do dalšího vztahu a nechce být nadále zraňován dalšími rozchody. Někteří lidé se dokonce o nějaký silnější vztah ani příliš nepokoušejí a provozují spíše nahodilé známosti. Je také mnoho těch, kteří žijí sami hlavně proto, že nechtějí slevit ze svých zájmů a způsobu života a často říkají, že jim to takto vyhovuje.

Někteří sice ve vztahu mohou být, ale zdráhají se přivádět na svět děti, protože mají obavu z budoucnosti, z přeplnění planety nebo se jen necítí dostatečně schopnými vychovat dítě.

Problémy se netýkají pouze nesezdaných párů, ale i těch, kteří už v manželství žijí. Mnoho manželů se rozvádí, ať už v krátké době po sňatku, ale také po velmi dlouhém soužití. Velmi často je za rozpadem manželství neochota překonávat problémy a výzvy, které tento vztah nevyhnutelně přináší. Pod vlivem současné společnosti, zejména médií, některé lidi napadají myšlenky, že si ještě dost „neužili života“, a proto se rozhodují odejít od dlouholetého partnera, s nímž zažívají nudu a nenaplnění.

Osobně se domnívám, že za poměrně velkým nárůstem rozvodovosti v naší zemi po sametové revoluci stál fakt, že mladé páry se v době komunismu nezřídka rozhodovaly uzavřít manželství (například kvůli získání bydlení) bez náležitého rozmyslu a poznání se navzájem. Když se pak narodily děti, bezprostřední starost o rodinu přehlušila nedostatky ve vztahu mezi manžely a v případě manželských krizí nastoupilo i určité sebezapření a snaha udržet rodinu pohromadě, dokud nebyly děti dostatečně samostatné. Myslím, že tuto

⁶ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*, čl. 2.

⁷ Srov. tamtéž.

vytrvalou snahu o udržení rodiny je dobré ocenit, pokud ovšem hádky a nepochopení mezi manžely zásadním způsobem nepoškodily samotné děti. Nicméně poté, co děti rodinu opustily, manželé zjistili, že bez nich je jejich vztah prázdný, a nedokázali jej ničím smysluplným naplnit.

Netýká se to ovšem pouze světských manželství, ale i mnoho církevně sezdáných manželství se rozpadá a mnoho jich žádá o tzv. „anulaci“ (přesněji přezkoumání platnosti).

Negativně se na manželství podepisují i obecné společenské trendy spojené s vývojem komunikačních prostředků, zejména sociálních sítí. Především mladí lidé, místo aby zakoušeli klasickou interakci v osobním kontaktu s lidmi kolem, se uzavírají do virtuálního světa. Bývají doslova závislí na tom, aby zachytili, co se děje v komunitách na sociálních sítích a aby „nepropásli“ nejnovější příspěvky svých známých a nejrůznějších tzv. influencerů. A když už se potkají se svými kamarády a známými osobně, místo aby se věnovali sobě navzájem, jsou skloněni ke svým mobilům a vlastně opět nepřítomni. Tento fenomén byl ještě prohlouben nedávnou pandemií, při které musely být z bezpečnostních důvodů osobní kontakty minimalizovány. Tím byli lidé ještě více uvrhnuti do odosobněné reality. S těmito jevy je spojen nárůst psychických nemocí, větší sklony k závislostem (pornografie, drogy, alkohol). Nemožnost volně opouštět domovy způsobovala také větší výskyt násilí zejména v rodinách. Nárůstu zmíněných negativních jevů odpovídá i větší nárůst sebevražd, zejména u mladých lidí.⁸ Popsané skutečnosti zhoršují už tak neblahou situaci pro zakládání a udržení manželství.

Zmíněné negativní skutečnosti pak jistě vyvolávají otázku, jak tento stav zlepšit a jak mu předcházet. Zde pak nabývá důležitosti náležitá příprava na manželství. S tím souvisí otázka, jakým způsobem vést přípravu na manželství, aby odpovídala současné době, kdo se na ní má podílet a jaké má mít zaměření.⁹

1.1.2. Hodnota a význam manželství

Papež František vyzývá k úsilí o probuzení a posílení touhy po manželství u mladých lidí. „Potřebujeme nalézt slova, motivace a svědectví, které nám pomohou dotknout se těch

⁸ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 12.

⁹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*, čl. 43.

nejniternějších tkání mladých lidí tam, kde jsou nejvíce schopni velkorysosti, závazku, lásky i hrdinství, abychom je tak vybízeli k nadšení a odvážnému přijetí výzvy manželství.“¹⁰

Nejde ovšem jen o vstup do manželství a jeho udržení, ale i o jeho hodnotné a radostné prožívání, aby mohli manželé skutečně zakoušet dobra, která jsou s manželstvím, zejména pak svátostným, spojena. Zároveň jde o to, aby dokázali také vytvořit láskyplné místo pro přijetí a výchovu dětí. Katechismus katolické církve k tomu říká: „Manželské společenství je založeno na vzájemném souhlasu manželů. Manželství a rodina jsou zaměřeny k dobru manželů a k plození a výchově dětí. Manželská láska a plození dětí vytvářejí mezi členy téže rodiny osobní vztahy a základní odpovědnosti.“¹¹

Ježíš Kristus připodobnil manželství k jeho obětavé lásce jakožto ženicha své nevěsty církve (srov. Ef 5, 25–32). Manželé se stávají obrazem Kristovy lásky, dostávají na ní podíl a svým svátostným svazkem chválí Boha. Díky posvěcení, které z manželství plyne, vytvářejí „základní životní buňku společnosti“¹² a „svatyni života“¹³

Propojení mezi Ježíšem Kristem a svátostí manželství dále rozvádí dokument *Příprava na svátost manželství*. „Svátost manželství je tedy slavena a prožívána v jádru Nové smlouvy, ve velikonočním tajemství. Kristus, ženich stojící uprostřed těch, kdo jsou jeho, je zdrojem veškeré síly. Křesťanské páry a rodiny nejsou tedy osamělé ani opuštěné. Manželství, které má svůj původ v Bohu Stvořiteli, je pro křesťany také autentickým povoláním k mimořádnému životnímu stavu v milosti.“¹⁴

Zmíněný dokument také upozorňuje na celospolečenský rozměr institucí manželství: „Je to specifická cesta víry a lásky, a to tím spíše, že manželé přijímají toto povolání pro blaho církve a společnosti. Manželství uzavřené před církví a společností je ve svém plném významu a dopadu veřejným závazkem, který přesahuje individuální hranice.“¹⁵

¹⁰ AL, čl. 40.

¹¹ KKC, čl. 2201.

¹² Druhý vatikánský koncil, Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem* (dále jen AA) (18. listopadu. 1965), čl. 11. (České překlady koncilových dokumentů přebírám z publikace *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.)

¹³ JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae* (dále jen EV) o životě, který je nedotknutelné dobro (25. března 1995), Praha: Zvon, 1995, čl. 92.

¹⁴ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 9.

¹⁵ Tamtéž.

Církev svou péčí o manželství a rodinu přispívá k dobru celé společnosti, protože náležitě prožívaná křesťanská manželství mají pozitivní dopad na celé okolí a celý stát. Kromě uchovávání a předávání náboženských hodnot rozvíjejí manželé a rodiny v celé společnosti snahu o solidaritu, spravedlnost, úctu a nezbytnou schopnost odpustit,¹⁶ a tak tvoří „srdce civilizace lásky“.¹⁷

Svým životem v pravé manželské lásce se rodiny stávají určitým proroctvím, které oznamuje přirozené určení člověka, hodnotu mužství a ženství a důstojnost života vůbec.¹⁸ „Je to vhodná oblast také pro dialog a rozvoj spolupráce s vyznavači jiných náboženství a se všemi lidmi dobré vůle: ochrana a rozvoj lidského života nejsou ničím monopolem, ale zodpovědným úkolem pro všechny.“¹⁹

Přes všechny problémy, nesnáze a negativní jevy je manželství stále neutuchajícím zdrojem budoucnosti celé společnosti. Jako přirozená instituce stvořená a chtěná samotným Bohem vytváří manželé „společenství života a lásky“²⁰ a vzájemným sebedarováním se stávají spolupracovníky na stvoření. Svědectví manželů je tak radostnou zvěstí a přispívá k nové evangelizaci.²¹

Papež František v jedné své katechezi o rodině a manželství zmiňuje, že „nejvíce přesvědčivým svědectvím o požehnání křesťanského manželství je dobrý život křesťanských manželů a rodiny. Není lepšího způsobu vyjádření krásy této svátosti! Bohem posvěcené manželství chrání onen svazek muže a ženy, který Bůh požehnal již na počátku stvoření, a je zdrojem pokoje a dobra po celý manželský a rodinný život.“²²

¹⁶ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 20.

¹⁷ DRUHÝ Vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* (dále jen GS) (7. prosince 1965), čl. 13.

¹⁸ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 7.

¹⁹ EV, čl. 91.

²⁰ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 9.

²¹ Srov. tamtéž, čl. 9 a 16.

²² FRANTIŠEK, „Katecheze Svatého otce Františka o rodině a manželství, 14. [Manželství (1.)]“ (29. dubna 2015) in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života III.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 221.

1.1.3. Význam přípravy na manželství

S ohledem na zmíněné faktory ve společnosti, které podkopávají hodnotu manželství a rodiny, je dnes příprava na toto povolání důležitější než kdy dříve. Jak už bylo zmíněno, ztráta smyslu pro hodnotu manželství, se kterým souvisí současné ekonomické výdobytky a životní trendy, způsobují, že manželství jako přirozená instituce pro celoživotní vztah dvou lidí a prostor pro početí a výchovu dětí už mnoho lidí neláká. Různé přirozené normy a hodnoty společnosti, které byly prospěšné, se už vytrácejí. Mládež má pak ztíženou možnost, o co by se mohla opřít, když potřebuje řešit životní nároky a těžkosti. Nicméně zkušenost ukazuje, že člověk náležitě vedený ve své rodině, s dostatkem kladných vzorů a se správnými znalostmi si umí poradit lépe než ostatní. To se týká ještě více svátostných manželství, která jsou navíc i cestou vedoucí ke spáse. Na křesťanské svazky také doléhají zmíněné negativní tlaky společnosti a musí čelit mnoha nesnázím. Úkolem církevního společenství je podpora manželství a rodin během celého procesu utváření a existence, aby žily láskyplně a radostně.²³

Zmíněná situace současné společnosti, která ohrožuje manžele a rodinu, ale především hodnoty a přínosy, které pro církev a společnost manželství představuje, přímo vybízí k tomu, aby si příprava na manželství získávala stále dostatečnou pozornost ze strany všech, kteří se na ní podílejí. Aby si dva lidé, kteří vstupují do manželství, uvědomovali podstatné vlastnosti manželství a měli plnohodnotný prostor a čas na to poznat se navzájem i se všemi negativními věcmi, které si každý do manželství přináší.²⁴

Konstituce II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes* podtrhuje důležitost svědectví křesťanských manželství v dnešním světě a s tím spojenou potřebu náležité přípravy: „Pravá manželská láska se bude více cenit a vytvoří se o ní zdravé veřejné mínění, budou-li křesťanští manželé podávat vynikající svědectví věrnosti a souladu ve své lásce i v péči o výchovu svých dětí a budou-li mít účast na nezbytné kulturní, psychologické a sociální obnově ve prospěch manželství a rodiny. Mladé lidi je třeba vhodně a včas poučit – a to

²³ Srov. FC, čl. 66.

²⁴ Teolog Josef Dolista zdůrazňuje „nutnost profesionálnější přípravy na manželství jako preventivní jednání před situacemi, které pak vedou k rozvodům. [...] Celá problematika spočívá v tématu výchovy k lásce a k přijetí odpovědnosti za manželství, jeho významu pro církev a společnost.“ Josef DOLISTA, *Naděje vložená do manželství (Teologicko-pastorální studie)*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, s. 169.

převážně už v rodině – o důstojnosti, úloze a praxi manželské lásky, aby nabyli úcty k čistotě a mohli v příhodném věku po čestně prožitém období zasnoubení vstoupit do manželství.²⁵

Kodex kanonického práva stanoví přímo požadavek, aby duchovní pastýři věnovali svědomitou péči svátosti manželství. Aby při vedení a ve spolupráci s církevním společenstvím objasňovali podstatné vlastnosti a hodnoty manželství a postarali se o náležitou přípravu snoubenců.²⁶ „Místní ordinář má dbát, aby tato pomoc byla náležitě koordinována, jestliže se to jeví užitečným, po poradě s muži a ženami osvědčenými zkušeností a znalostí.“²⁷

Katechismus katolické církve pak dodává: „Aby ‚Ano‘ novomanželů bylo svobodným a odpovědným úkonem a manželská smlouva měla pevné a trvalé lidské i křesťanské základy, má zásadní důležitost příprava na manželství. Přednostní cestou této přípravy zůstává příklad a poučování od rodičů a rodin.“²⁸

Církev se po II. vatikánském koncilu opakovaně vyjadřuje o důležitosti přípravy na manželství v rámci pastorační práce. Je potřeba pomáhat snoubencům, aby objevili hloubku, hodnoty a bohatství manželství. Snažit se ve snoubencích vzbudit přitažlivost manželství v jeho plnosti všech dimenzí života. Nelze se spokojit pouze s informováním, co v rámci církve svátostné manželství znamená. Pro skutečné pochopení hloubky svátosti manželství, přijetí vyplývajících závazků a využití všech jeho svátostných darů je důležitá víra. Proto je při přípravě důležité, aby byly objasněny a předávány skutečnosti týkající se víry a ctností.²⁹

K tomu přistupuje problém dnešního obecně negativistického a zkresleného pohledu na člověka, kdy nový lidský život není neproblematicky chápán jako dar, který je také potřeba v lásce realizovat a tím splnit poslání vložené od Boha do manželství při stvoření. Proto je manželství jako instituce některými odmítáno.³⁰ „Do manželství by pak mohly vstupovat pouze osoby s velmi speciální přípravou. Proto je nutná křesťanská výchova k správnému a realistickému pojmání svobody vzhledem k manželství, tedy svobody jakožto schopnosti odhalovat dobrodiní manželského sebedarování a schopnost zaměřování se k tomuto

²⁵ GS, čl. 49.

²⁶ Srov. *Kodex kanonického práva* (dále jen CIC), Praha: Zvon, 1994, kán. 1063.

²⁷ Tamtéž, kán. 1064.

²⁸ KKC, čl. 1632.

²⁹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*, čl. 42; AL, čl. 205.

³⁰ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*, čl. 44.

sebedarování.³¹ Právě přijetí sebe v důstojnosti Božího dítěte a naplnění určeného poslání v pravé lásce může skutečně naplnit naše nejhlubší touhy a učinit nás vnitřně radostnými.

Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství se opírá o přesvědčení, že patřičná příprava na manželství, co se týče hloubky i délky, je i základním momentem pro celkovou úspěšnou pastoraci manželů a rodin. Je nutno mít ohled na různost prostředí a podmínek, ve kterých se snoubenci nacházejí. K tomu má sloužit vypracování plánů v rámci diecéze a také odborná diskuse iniciovaná příslušnými synodami a církevními dokumenty.³²

1.2. Etapy přípravy na manželství

Přípravu na manželství nelze koncentrovat pouze na dobu, která bezprostředně předchází samotnému vyslovení „ano“ při svatbě. Je jisté, že pro odpovědný vstup do svazku manželského je významná i celá předchozí doba dětství a dospívání. Příprava na sňatek dvou lidí vlastně sahá až k jejich rodičům a jejich vlastnímu manželství. Jan Pavel II. ve své apoštolské exhortaci proto upozorňuje, že: „příprava na manželství se má chápat a uskutečňovat jako postupný, trvalý proces“,³³ který pak rozděluje na úseky nebo etapy. Jedná se tedy o „přípravu vzdálenější, bližší a bezprostřední“.³⁴ Navazuje tím na papeže Pia XI., který už podobné rozdělení přípravy nastiňuje ve své encyklice *Casti connubii* z roku 1930.³⁵ Příprava na manželství je tedy celoživotním úkolem, na kterém se podílejí různé osoby, prostředí a faktory. Snaha o zlepšení kvality manželství je nikdy nekončící proces, protože to, jak kvalitní manželství je, dává příklad a vzor dětem, dospívajícím a dalším manželům a ovlivňuje, jaká budou manželství v budoucnu. Proto je vhodné i následné doprovázení novomanželů a další péče o manželství, o které pojednám v dalších kapitolách.

Konkrétní prostředky výchovy a vyučování, různých podpůrných aktivit a způsoby předání znalostí o hodnotě a významu manželství by měly být voleny tak, aby našly skutečnou odezvu v těch, kterým jsou určeny. Zejména mladí a dospívající lidé jsou v situaci,

³¹ Tamtéž, čl. 44.

³² Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, Praha: ČBK, 2017, čl. 1.2.

³³ FC, čl. 66.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Srov. PIUS XI., Encyklika *Casti connubii* (dále jen CC) o křesťanském manželství, Olomouc: Velehrad 1948, čl. 118-121.

kdy si kladou otázky osobního, lidského a náboženského smyslu ve svém životě. Příprava na manželství by měla umožnit svobodnou, odpovědnou a pokud možno aktivní účast a přijetí. Tím se stane skutečnou dobou zrání a růstu.³⁶

Všechny etapy přípravy (vzdálená, blízká a bezprostřední) je potřeba vidět jako propojené úsilí o představení správného přístupu k životu a manželství. Zmíněný křesťanský přístup se stává často minoritním vůči většinové společnosti, která se běžně chová způsobem, který nelze z křesťanského pohledu přijmout. Držet se například v naší zemi katolického pojetí sexuality, plánování rodičovství a dalších manželských hodnot vyžaduje skutečné odhodlání odvahy a silnou víru.³⁷

Rozhodujícím kritériem pro hodnocení vzdálenější, bližší a bezprostřední přípravy na manželství jsou konkrétní podoby:³⁸

- růstu společného prožívání krásných i obtížných stránek života a společného utváření budoucího manželství;
- odpovědnosti, kde rozhodnutí pro jedinečný vztah a osobu znamená zřeknutí se všech jiných možností;
- života z milosti, který má naplňovat celý život křesťana i společné žití v manželství a v rodině.

V jednotlivých etapách přípravy na manželství je potřeba vnímat úroveň zralosti a schopnosti přijímat další témata. Při dalších etapách přípravy záleží, zda a jak byl dotyčný jedinec veden v křesťanských zásadách ve své rodině a jaké si přináší zkušenosti ze svého dosavadního života. Zejména dnes, kdy se mnohdy ztrácí v rodinách přirozené hodnoty lásky, úcty a věrnosti, je potřeba počítat s tím, že každý jednotlivý člověk je na jiném stupni vnímání křesťanských zásad.³⁹

1.2.1. Vzdálená příprava

Vzdálená příprava se začíná odvíjet už od samotných rodičů toho, kdo je na manželství připravován. Začíná zejména v dětství konkrétním výchovným přístupem, při kterém se

³⁶ Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 2.5.

³⁷ Srov. Tamtéž, čl. 2.6.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Srov. Tamtéž, čl. 2.8.

utvářejí osobnostní stránky. Záleží pak, jak je tento pedagogický způsob moudrý, správný a přiměřený, aby byl skutečně ku prospěchu vývoje a nikoli k jeho škodě.

Základ dobrého manželství se skutečně vytváří už v dětství, jak upozorňuje už papež Pius XI. v encyklice *Casti connubii*. Jak se člověk chová a jaké má sklony v dětství a dospívání, takový bude velmi pravděpodobně i v manželství. Je nerealistické si myslet, že se někdo radikálně změní pouhým vstupem do manželství.⁴⁰ Ovšem stále se objevují páry, kdy jeden, případně oba, vstupují do manželství s představou, že druhého po svatbě „změní“. V momentu svatby ale každý vstupuje do manželství právě s tím člověkem, který stojí vedle něj, jak s jeho dobrými vlastnostmi, tak také s těmi špatnými. Manželství je jistě vhodný prostor pro odstraňování negativních vlastností a posilování pozitivních a je dobře, když se to neustále ve vztahu daří, ale nelze s tím automaticky počítat a stavět na tom své rozhodnutí pro sňatek. Proto je velmi důležité naučit se prospěšným způsobům jednání už před manželstvím a získat i zdravou schopnost pravdivě posoudit vhodnost partnera pro celoživotní rozhodnutí vstoupit s ním do manželství. Tyto schopnosti se budují skutečně postupně od dětství přes dospívání až k momentu svatby. Je nutno se skutečně bavit o přípravě na manželství v celé šíři toho, v jaké atmosféře je dítě počato, kde dále vyrůstá a co postupně získává.

Období vzdálené přípravy je tedy důležitá etapa na cestě za manželským i jiným povoláním, protože to, co se v této fázi vývoje konkrétního jedince zanedbá, se pak dá velmi těžko dohnat v dalších etapách. Tato etapa je důležitá zejména při předávání víry a objevování vztahu k Bohu. Bez skutečné a pravdivé víry je pak těžké přijmout všechny křesťanské hodnoty, vlastnosti a povinnosti spojené s manželstvím.

1.2.1.1. *Kdo přípravu provádí*

Na vzdálené přípravě se podílejí zejména rodiče, jejichž přínos je nezastupitelný. V této etapě jsou důležití ovšem i katecheté a celá farnost spolu s organizátory církevních a volnočasových aktivit. Na této přípravě se podílejí centra pro rodinu a centra pro mládež, vyučující na církevních školách aj., tedy všichni, kdo mohou pozitivně ovlivnit přípravu konkrétního člověka na přijetí svátosti manželství. Příprava na manželství by měla být součástí pastorační rodin a dětí a pastoračních plánů v diecézi a ve farnostech.⁴¹

⁴⁰ Srov. CC, čl. 118.

⁴¹ Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 3.1 a 6.1.

Dovednosti zmíněné v předchozí kapitole tedy člověk získává hlavně v rodině, které pomáhá škola, další skupiny a církevní i jiná společenství. Ideální je, pokud tyto instituce nemusí rodinu nahrazovat, ale pouze ji vhodně doplňují tak, aby jedinec získal i náležitou katechetickou a duchovní formaci.⁴²

Rodiče mají hlavní zodpovědnost, protože jsou první, kdo předává dětem základní lidské hodnoty a učí je sociálním návykům. Jde o utváření charakteru, návyky, zdravé sebevědomí, sebeovládání, sebezpřijetí, správné nakládání se svými sklony a příhodná interakce s druhým pohlavím.⁴³

Ovšem jako činitele, které se podepisují na přípravě, je dle mého názoru, nutno zmínit i negativní příklady, trendy a postoje v celé společnosti. Opět je hlavní odpovědnost na rodičích, nakolik nechají své děti vystavovat negativním vlivům svého vlastního neuspořádaného života, dále blízkého i širšího okolí, vlivům médií a trendům a tendencím celé světa. Rodina nemůže být pustý ostrov, který by se mohl uzavřít všem nepříznivým jevům ve společnosti. Nicméně když pro své děti vytvářejí prostor důvěry a otevřené komunikace, pěstují v nich obezřetnost a zdravě kritické přijímání věcí z okolního světa, mohou tyto vlivy minimalizovat.

1.2.1.2. *Témata vzdálené přípravy*

Směrnice ČBK pro přípravu na manželství vyjmenovávají následující úkoly vzdálené přípravy:⁴⁴

- a) „spojovat život víry s životem všedních lidských vztahů;
- b) podporovat růst kvality osobních vztahů založených na sebezpoznání a sebezpřijetí, tj. zdravém sebevědomí, na respektu a vzájemném uznání, věrnosti, pochopení, toleranci a zdravém porozumění role sexuality ve vztazích;
- c) postupně vést k jasnému představení katolického pojetí manželství s ohledem na adresáta a na princip graduality s cílem připravovat mladého člověka tak, aby byl tvůrcem křesťanského životního stylu;

⁴² Srov. FC, čl. 66.

⁴³ Srov. Tamtéž.

⁴⁴ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 3.2.

- d) formovat ke schopnosti dobře hospodařit [...], znát důležitost peněz a křesťanské štedrosti, být odpovědný, vnímat svobodu jako právo i povinnost;
- e) rozvíjet schopnost překonávat pochybnosti a konflikty ve svědomí a ve vztazích;
- f) rozvíjet schopnost komunikovat a sdílet city.“

1.2.2. Blízká příprava

Apoštolská adhortace *Familiaris consortio* vnímá vzdálenou přípravu jako určitý základ, na který pak navazuje blízká příprava, která už se zaměřuje na svátost manželství s větším soustředěním. Poznatky a zkušenosti, které mladí lidé získali během předchozí etapy, se jim mají vhodnými katechezemi opět připomenout, ale hlavně prohlubovat. Pro ty, kteří prožili nedostatečnou přípravu ve vzdálené etapě, bude mnoho z témat zcela nových. Taková katecheze je nutná, aby budoucí svátost manželství byla přijímána s potřebnou duchovní a mravní připraveností.⁴⁵

Při blízké přípravě mladých lidí, kteří uvažují o manželství, je potřeba položit důraz zejména na víru, jejíž přijetí a prohlubování má být na základě osobního rozhodnutí pro Boha. S tím souvisí podněcování svátostného života a modlitby, což další důležitý moment přípravy.⁴⁶

Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství pak shrnuje blízkou přípravu, když říká: „Z tohoto hlediska se orientace na manželství chápe jako součást celistvé formace mladého člověka, jejímž obsahem je životní rozhodnutí se pro spásu v Ježíši Kristu, na které získává podíl skrze přijetí svého životního povolání jako smyslu života.“⁴⁷

1.2.2.1. Kdo přípravu provádí

Směrnice ČBK o přípravě na manželství uvádí: „Na bližší přípravě se podílí farnost, diecézní centra pro mládež, diecézní, případně děkanátní centra pro rodinu, osoby

⁴⁵ Srov. FC, čl. 66.

⁴⁶ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 46.; ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 4.

⁴⁷ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 4.4.

katechizující zejména v oblasti přípravy na biřmování, řeholní společnosti a hnutí pracující s mládeží a dospělými.“⁴⁸

Farář nese zodpovědnost za pastorační přístupy a aktivity ve své farnosti. Cíle a zaměření pastoračních programů má (pokud je to vhodné) konzultovat s diecézními centry pro rodinu. Biskup stanovuje potřebné vzdělání a formaci těch, kteří se podílejí na přípravě, zejména v nad-farní úrovni. Pro ty, co se věnují přípravám na manželství v diecézní a vyšší úrovni, je potřebná i kanonická mise.⁴⁹

Blízká příprava se má stát součástí pastorace farnosti a pastoračních aktivit pro mládež konané často na úrovni přesahující jednotlivé farnosti.

1.2.2.2. *Témata blízké přípravy*

Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství předkládá následující témata, která mají být obsahem blízké přípravy:⁵⁰

- a. Jak křesťanství chápe muže a ženu jako originální obrazy Boží.
- b. Rozdíly v psychice muže a ženy.
- c. Různé životní stavy.
- d. Manželství jako celoživotní společenství ustavené z vůle Boží.
- e. Cesty k dobrému manželství (známost, snoubenecký vztah, vzájemné poznávání, rozhodování).
- f. Problémy smíšených sňatků a sňatku s nepokřtěným.
- g. Jak církev chápe sexualitu a její roli v manželském soužití.
- h. Děti jako plod trvalého soužití v lásce.

Blízká etapa se může překrývat s bezprostřední přípravou na svátostný sňatek. „Obě tvoří významnou část pastorace mládeže a specifické a organicky pěstované katecheze, které mladého člověka směřují a vedou po cestě poznání, přijetí a uskutečnění svěřeného křesťanského povolání.“⁵¹

⁴⁸ Tamtéž, čl. 6.2.

⁴⁹ Srov. tamtéž, čl. 4.5.

⁵⁰ Tamtéž, čl. 4.7.

⁵¹ Tamtéž, čl. 4.1.

Programy, katecheze a kurzy, které se odehrávají ve větším rozsahu než jen v jedné farnosti, by měly mít schválení biskupa a je vhodné, aby se uskutečňovaly ve spolupráci s diecézními centry pro rodinu, případně s diecézní komisí pro přípravu na manželství.⁵²

1.2.3. Bezprostřední příprava

Jak název této etapy napovídá, tak se má bezprostřední příprava na manželství konat v posledních měsících před přijetím této svátosti. Ideálně by měla být vyústěním celého dlouhého procesu od vzdálené přípravy přes blízkou. Nicméně stále přibývá snoubenců, pro které je tato příprava ve skutečnosti jediná, aspoň co se týká křesťansky náležité výchovy a předávání znalostí o hodnotách a vlastnostech svátostného manželství. Naše zkušenost s manželkou ukazuje, že řada snoubenců se teprve při přednáškách konaných v rámci bezprostřední přípravy dozvídá o tom, co církev učí o sexualitě apod. Zároveň mnoha snoubencům chybí správné upořádání priorit a hodnot týkající se rodinného soužití. V tento moment přípravy se spousta věcí ohledně manželství a vztahu začíná teprve prohlubovat nebo nově otevírat.⁵³

Absolvování této přípravy se tak stává tím více důležitější pro zodpovědné přijetí svátosti. Jak ale upozorňuje papež Jan Pavel II., případná neúčast na této přípravě se nemá stát překážkou v přijetí svátosti.⁵⁴

„Příprava na manželství je pro ty, kdo k této křesťanské svátosti přistupují, příhodným a výsadním okamžikem, je čas – *kairos*, ve kterém Bůh promlouvá ke snoubencům a vzbuzuje v nich vnímavost pro povolání k manželství a pro život, do něhož svátost manželství uvádí. Doba známosti je součástí intenzivního evangelizačního procesu. Snoubenci, budoucí manželé, se začínají zabývat otázkami souvisejícími s rodinou. Je proto nutné, aby pochopili, co znamená zodpovědná a zralá láska v láskyplném společenství života, kterým se stává jejich rodina, pravá domácí církev, jež přispěje k obohacení celé církve.“⁵⁵

⁵² Srov. tamtéž, čl. 4.6.

⁵³ Srov. FC, čl. 66; ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 5.1.

⁵⁴ Srov. FC, čl. 66.

⁵⁵ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 2.

1.2.3.1. *Kdo přípravu provádí*

Za bezprostřední přípravu zodpovídá farář, který rozhoduje (pokud možno i s pastorační radou) jakým způsobem je ve farnosti vedena a jaké pastorační programy obsahuje, pokud ovšem biskup nerozhodne jinak. Farař přípravu pak nejčastěji i sám vykonává, což ale není ideální stav. Je velmi vhodné, aby k tomu měl vhodné spolupracovníky.⁵⁶

Jako vhodná řešení se doporučují:⁵⁷

- farář a osvědčený manželský pár;
- trvalý jáhen, případně jáhen a jeho manželka;
- pastorační asistentka nebo asistent a farář;
- účast snoubenců na kurzu, který organizuje příslušné centrum pro rodinu, a farář;
- příprava několika párů s manželským párem, delegovaným biskupem, a farář.

Přípravy v různých farnostech se mohou mezi sebou dosti lišit podle dané situace, možností a příslušných užívaných materiálů. Zároveň lze předpokládat rozličný výchozí stav a situaci snoubenců v různých farnostech, což je potřeba zohlednit. Pro vytváření náležitých obsahů a forem přípravy je řešením i diecézní komise pro tuto oblast, která spolupracuje s dalšími odborníky, zástupci různých skupin a se zkušenými manžely. Ideální je, aby se přípravy nastavovaly na úrovni center pro rodinu a aby se pak realizovaly nejlépe v rámci děkanátu. Aby tak přípravy v různých místech obsahovaly společná témata a obsahy, které jsou podstatné pro pochopení manželství podle pojetí katolické církve.⁵⁸ Různé církevní skupiny mohou pořádat specializované kurzy, které pak lze zařadit do přípravy. U všech těchto iniciativ by měl být pomocníkem kněz.⁵⁹

„Je žádoucí, aby se výslovným otázkám víry věnoval oddávající kněz nebo jáhen. Proto je mnohdy výhodné, když větší část přípravy, týkající se manželství obecně, absolvují snoubenci ve skupině a vlastní přípravu obřadu, kde jsou otázky víry tematizovány, absolvují

⁵⁶ Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 5.2., 6.3., 7.1.-7.4.

⁵⁷ Tamtéž, čl. 6.3.

⁵⁸ Srov. tamtéž, čl. 5.3. a 5.5.

⁵⁹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 20 a 48.

s tím, kdo je bude oddávat.“⁶⁰ „V každém případě by měl oddávající kněz i v případě, že přípravu koná někdo jiný, snoubence poznat v osobním rozhovoru.“⁶¹

1.2.3.2. *Témata bezprostřední přípravy*

Situace ohledně témat se odvíjí podle toho, zda snoubenci absolvovali některé programy zahrnující přípravu na manželství. Pak by se témata odvíjela od následujících bodů:⁶²

- a. shrnutí vykonané přípravy především na doktrinní, morální a duchovní rovině, doplnění případně chybějících aspektů základní formace;
- b. modlitby (duchovní obnova, exercicie pro snoubence), kdy lze skrze setkání s Pánem objevit hloubku a krásu nadpřirozeného života;
- c. vhodná liturgická příprava, která předpokládá také aktivní účast snoubenců, s velkým důrazem na svátost smíření;
- d. dostatečný prostor pro rozhovor s farářem (stanovený církevním právem), za účelem hlubšího poznání každého.

Základním tématem bezprostřední přípravy je otázka víry, její znalost a přijetí. Od úrovně víry snoubenců se pak odvíjí obsah i forma. Tedy zda se má jednat celkové přiblížení křesťanské nauky nebo její prohloubení nebo jen rozhovor o některých doplňujících otázkách.⁶³

Nejčastěji se nacházíme v situaci, kdy nelze předpokládat dostatečné předchozí znalosti z odpovídající výchovy a kurzů, a není úplně v silách těch, kdo přípravu ve farnosti vedou, aby vytvářeli rozličné programy dle úrovně snoubenců.

Proto se jeví jako nejlepší zahrnout do přípravy vše podstatné, co by měli snoubenci zaslechnout ohledně manželství. Pak se témata budou odvíjet od těchto bodů:⁶⁴

- a. Jak katolická církev chápe manželství, jeho teologický základ a jeho právní ztvárnění – jako úvod k sepisování snubního protokolu.
- b. Psychologie partnerského vztahu, rozdíly v mužském a ženském přístupu.
- c. Místo dětí v manželství.

⁶⁰ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 5.13.

⁶¹ Tamtéž, čl. 6.3.

⁶² PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 50.

⁶³ Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 5.13.

⁶⁴ Tamtéž.

- d. Vztah k rodičům, sourozencům a přátelům v manželství.
- e. Řešení konfliktů.
- f. Ekonomické minimum pro život manželství a rodině, tedy jak společně hospodařit.
- g. Manželství a sexualita.
- h. Odpovědné rodičovství.
- i. Řešení krizí vztahu i jiných krizí, způsobených změněnými životními okolnostmi.
- j. Obsah manželského slibu a průběh svatebního obřadu.
- k. Duchovní a svátostný život manželů.

Tato témata je nutno zahrnout do několika intenzivních setkání.⁶⁵

1.3. Příprava na manželství pojímaná jako „katechumenát“

Pět let po exhortaci *Amoris laetitia* vydalo Dikasterium pro laiky, rodinu a život nový dokument s názvem *Katechumenátní cesty pro manželský život*. Byl iniciován touhou papeže Františka, který opakovaně vyslovil potřebu určitého „nového katechumenátu“ v rámci přípravy na manželství.⁶⁶ Navazuje tak na papeže Jana Pavla II., který ve své apoštolské abortaci *Familiaris consortio* zmiňuje termín „katechumenát“ v rámci blízké přípravy na manželství.⁶⁷

1.3.1. Hlavní charakteristiky manželského katechumenátu

Myšlenka manželského katechumenátu je vedena určitou obavou, že pokud budou snoubenci připravováni jen povrchně, nebudou dobře vybaveni pro náročnost manželství. Mohou být pak zranitelní krizemi, které nepochybně nastanou. Ty pak v nich mohou zanechat hluboké rány a mohou je dokonce vést k zahořklosti a skepsi vůči manželství.⁶⁸

⁶⁵ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 50.

⁶⁶ Srov. DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT, *Katechumenátní cesty pro manželský život, neoficiální pracovní překlad 2023, Předmluva*.

⁶⁷ Srov. FC, čl. 66.; Domnívám se, že je tu jistá analogie s katechumenátem před přijetím křtu. Křtem se totiž člověk stává v Kristu „jedním tělem“ s ostatními křesťany a ve svátosti manželství se manželé opět stávají „jedním tělem“ ve specifickém společenství osob (srov. Řím 12, 5; Gn 2, 24).

⁶⁸ Srov. DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT, *Katechumenátní cesty pro manželský život*, Předmluva.

Hodnota manželství a rodiny je natolik veliká, že je nutné do přípravy na manželství nasadit co největší pastorační úsilí. Zmiňovaný dokument zahrnuje pod pojem „manželský katechumenát“ etapu vzdálené, blízké i bezprostřední etapy přípravy, dále pak slavení sňatku a také doprovázení v prvních letech manželství.⁶⁹

Po vzoru křestního katechumenátu navržené postupy vycházejí ze zkušenosti víry a osobního setkání s Ježíšem a mají umožnit těm, co se připravují na svátost manželství, více prožívat tuto svátost jako opravdové Boží povolání.⁷⁰ Tento dokument má být pomocí pro vylepšení plánů přípravy na manželství. Nejedná se o hotový návod, ale spíše předkládá určité zásady a doporučení pro přípravu vlastních postupů v místních církvích.⁷¹

V dokumentu jsou uvedeny určité požadavky, které mají být sledovány při vytváření konkrétního programu manželského katechumenátu.⁷² Je klíčové:

- aby trval dostatečně dlouho, čímž by umožnil dvojicím skutečnou reflexi a zrání;
- aby příprava na manželství, ačkoli vychází z konkrétní zkušenosti lidské lásky, přijala do svého středu víru a setkání s Kristem;
- aby byla strukturována do několika etap, které budou – pokud je to možné a vhodné – charakterizovány přechodovými obřady, jež se budou slavit v rámci společenství;-
- aby zahrnovala všechny následující prvky (bez vyloučení některého z nich): formaci, reflexi, konfrontaci, dialog, liturgii, společenství, modlitbu, slavení.

Záměrem předloženého dokumentu je snaha, aby příprava nevyužívala pouze standardní katechetické metody, ale aby obsahovala i rozhovory s páry, různá setkání, diskuse, liturgické modlitby, slavení a obřady za podpory celého církevního společenství.

1.3.2. Fáze a etapy manželského katechumenátu

Pro náležitou katechumenátní cestu je důležitá i fáze, která jí předchází. Tato fáze se prakticky shoduje se vzdálenou přípravou. Vlastní katechumenát se pak skládá ze tří úseků: blízké přípravy, bezprostřední přípravy a doprovázení v prvních letech manželství. Před začátkem řádné katechumenátní fáze se zde uvažuje o přechodové etapě, zaměřené na přijetí

⁶⁹ Srov. tamtéž, Předmluva.

⁷⁰ Srov. tamtéž, čl. 1.

⁷¹ Srov. tamtéž, čl. 2.

⁷² Tamtéž, čl. 16.

kandidátů a zakončené obřadem vstupu do vlastního katechumenátu. Schéma „katechumenátní cesty“ je navrženo takto:⁷³

- A. **Předkatechumenátní fáze**, která se kryje se vzdálenější přípravou a zahrnuje pastorační péči v dětství a o mládež.
- B. **Přechodná fáze** (v délce několika týdnů) zahrnující přijetí kandidátů a je zakončená obřadem
- C. **Katechumenátní fáze**, rozdělená na další tři etapy:
 - 1. *blízká příprava* trvající přibližně rok s obřadem zasnoubení v závěru a krátkou rekolekci pro vstup do bezprostřední přípravy;
 - 2. **bezprostřední etapa** v délce několika měsíců včetně krátké rekolekce, která se má uskutečnit několik dní před svatbou;
 - 3. **doprovázení** během dvou až tří let manželství.

Katechumenátní cesta je míněna jako „pastorační nástroj“,⁷⁴ který je potřeba moudře a s rozvahou přizpůsobit konkrétním situacím a možnostem v pastoraci.

1.3.3. Role manželských párů při katechumenátní cestě

Dokument podtrhuje specifický přínos zkušených manželů při přípravě na manželství. Mohou vhodně propojit nabyté zkušenosti, reflexi vlastního povolání a zároveň si doplnit potřebné vzdělání a formaci a tím velmi přispět k přípravě dalších párů na manželství a k jejich následnému doprovázení.

Zkušené manželské páry by měly nabídnout svou službu všem, kteří se vydají po katechumenátní cestě: „Vedle kněží a řeholníků musí hrát primární roli manželské páry. Příprava dvojic na manželství je skutečným evangelizačním dílem a věřící laici, zejména manželé, jsou stejně jako řeholníci a vysvěcení služebníci povoláni k účasti na evangelizačním poslání církve; jsou subjektem pastore. Díky své specifické zkušenosti jsou schopni zkonkretizovat cesty doprovázení před manželstvím a během manželství tím, že působí jako svědkové a společníci dvojic ve vztahu k mnoha aspektům manželského života (citového, sexuálního, dialogického, duchovního) i rodinného života (úkoly péče a výchovy, otevřenost životu, vzájemné obdarování, výchova dětí, podpora v každodenní práci,

⁷³ Srov. tamtéž, čl. 24.

⁷⁴ Tamtéž, Závěr.

v těžkostech a v nemoci). Manželům, kteří se dají k dispozici pro vzácnou službu doprovázení, to přináší velký užitek; společné plnění pastoračního závazku a hlásání ‚evangelia manželství‘ druhým lidem představuje faktor velkého duchovního spojení a osobního i manželského obohacení.“⁷⁵

Navržený dokument *Katechumenátní cesty pro manželský život* se jeví jako velmi užitečné a konkrétní vybídnutí, jak vytvořit přípravu užitečnější a efektivnější s ohledem na již zmíněné hodnoty a význam manželství jak pro samotné manžele, tak také pro církve a společnost. Intenzivnější prožívání přípravy na sňatek a doprovázení v prvních letech manželství může velmi pomoci, aby manželé vytvořili pevnější svazek a mohli zakoušet pravou radost, vyvěrající z této svátosti.

Papež František v úvodu dokumentu rovněž vyjadřuje přání, aby následoval brzy další návazný dokument, který předloží konkrétnější pastorační postupy a itineráře pro páry žijící v obtížných pastoračních situacích.⁷⁶

⁷⁵ Tamtéž, čl. 10.

⁷⁶ Srov. tamtéž, čl. 2.

2. Úloha rodin a manželských párů při přípravě na manželství

2.1. Poslání rodiny a manželů v církvi

Druhý vatikánský koncil vyzdvihl mimo jiné postavení laiků v církvi, jejich evangelizační a misijní povolání a přínos pro celý svět. V Písmu svatém čteme, jak křesťany charakterizuje sv. Petr: „vyvolený rod, královské kněžstvo, národ svatý, lid Bohu patřící jako vlastnictví [...], který kdysi nebyl jeho lid, teď však je to Boží lid“ (1 Petr 2,9-10).

Jako křesťané totiž laici žijí, zastávají různé úlohy a působí jak v rodinách, zaměstnáních, veřejném prostoru, tak i v různých společenstvích. Konstituce II. vatikánského koncilu *Lumen gentium* v rámci účasti laiků na Kristově učitelském úřadu vyzdvihuje laické působení: „Věřící křesťané, kteří – když byli křtem přivtěleni ke Kristu a učiněni Božím lidem, a tak se stali svým způsobem účastnými Kristova úřadu kněžského, prorockého a královského – vykonávají svým podílem poslání celého křesťanského lidu v církvi a ve světě.“⁷⁷

Konstituce *Lumen gentium* se pak obrací konkrétně k manželům a rodinám a vyzdvihuje jejich přínos pro církev a celou společnost. „Pro tento úkol velmi cenný životní stav, který je posvěcen zvláštní svátostí, totiž manželský a rodinný život. Tam se koná praktický nácvik zvláštního laického apoštolátu a tam je i jeho znamenitá škola, když křesťanské náboženství prostupuje všechny projevy života a den ze dne je více přetvořuje. Tam mají manželé své vlastní povolání v tom, že jsou sobě navzájem i dětem svědky Kristovy víry a lásky. Křesťanská rodina hlásá mocným hlasem jednak nynější ctnosti Božího království, jednak naději na blažený život. Tak svým příkladem a svědectvím usvědčuje svět z hříchu a poskytuje světlo těm, kteří hledají pravdu.“⁷⁸

Konstituce *Lumen gentium* pokračuje: „V této ‚rodinné církvi‘ mají být rodiče slovem i příkladem prvními hlasateli víry pro své děti a v každém z nich mají podporovat jeho vlastní povolání, zvláště pozorně však duchovní povolání.“⁷⁹

⁷⁷ DRUHÝ Vatikánský koncil, Věřoucná konstituce o církvi *Lumen gentium* (dále jen LG) (21. listopadu 1964), čl. 31.

⁷⁸ Tamtéž, čl. 35.

⁷⁹ Tamtéž, čl. 11.

Dekret II. vatikánského koncilu *Apostolicam actuositatem* popisuje apoštolát rodiny a její evangelizační činnost. Navazuje na pojmání rodiny v historii církve a používá výstižné pojmenování: „domácí svatyně církve“.⁸⁰ Rodina by měla svým určením a dary, které přechovává, představovat vlastnosti celé církve jako takové. Je místem evangelizace, a to tím, že své členy nejen evangelizuje, ale je i sama evangelizována. Rodiče předávají život z víry svým dětem a zároveň jsou sami ve své víře posilováni. Rodina svým posláním k plodnosti, výchově a vytvářením společenství svědčí i dalším rodinám a celému světu. Platí to i v rodinách smíšených, kdy každý z páru je pokřtěný v jiné církvi. Tyto rodiny mají také ukazovat na Krista a usilovat o jednotu.⁸¹

Apoštolská exhortace *Familiaris consortio* velmi pěkně vystihuje důležitost rodiny v církvi a její širší pole působnosti. Milost svátosti manželství podle ní uděluje rodinám podstatné místo ve službě „budování církve a Božího království na zemi“.⁸² Bůh je pověřuje v oblastech, které se týkají zejména rodinné pastorace. Ve spolupráci s ostatními v církvi dávají do služby své schopnosti, znalosti a úkoly. Na prvním místě je náležitá příprava dětí na život podle evangelia, začleňováním do církevních a jiných společenství. Svou pomocí a radou zůstávají rodiče stále k dispozici nejen pro své potomky, ale i pro další členy rodiny a potažmo celé rodiny církve.⁸³

⁸⁰ AA, čl. 11.; Kardinál Walter Kasper vysvětluje pojem domácí církve takto: „Církev je podle Nového zákona Boží dům (Srov. 1 Petr 2,5; 7,17; 1 Tim 3,15; Žid 10,12). Liturgie označuje církev často jako *familia Dei* (Boží rodina). Má být domovem pro všechny, v ní se mají všichni cítit doma jako v rodině. K domu patří v antickém světě kromě otce a jeho ženy s dětmi také v domě bydlící příbuzní, otroci a často i přátelé a hosté. Když pak slyšíme, že se první křesťané scházeli v domech (Srov. Sk 2,26; 5,42), musíme tomu rozumět v tomto kontextu. Písmo znovu a znovu hovoří o obrácení celých domů (Sk 11,14; 16,15.31,33). U Pavla byla církev uspořádána podle domů, tj. podle domácích církví (Řím 16,5; 1 Kor 16,19; Kol 4,15; Flm 2). Ty byly pro Pavla oporou a východiskem při jeho misijních cestách, byly centry zakládání a stavebními kameny místních společenství, místy modlitby, katecheze, křesťanského bratrství a pohostinnosti pro putující křesťany. Před konstantinovským obrátem byly snad také místem, kde se křesťané shromažďovali ke slavení Eucharistie.“ Walter KASPER, *Evangelium o rodině – Úvodní projev k připravované synodě o rodině*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014, s. 30.

⁸¹ Srov. PAVEL VI., Apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi* o hlásání evangelia (8. prosince 1975), Praha: Zvon, 1990, čl. 71.

⁸² FC, čl. 71.

⁸³ Srov. tamtéž.

V mnoha zemích, které lze nazvat jako tradičně křesťanské, vlády usilují o právní zakotvení svazků, které nejsou manželské. Reakce ze strany křesťanů se někdy jeví jako pouze pasivní. Církev se snaží pouze bránit stávající model manželství. Ovšem je důležité také aktivně ukazovat společenskou hodnotu manželství, krásu manželské lásky a ovoce, které svátost manželství přináší. K tomu je potřeba zapojit do nové evangelizace právě manželství. Rodina svou obětí, námahou a svátostným životem postaveným na Kristu posvěcuje nejen sebe samu, ale i společenství místní církve a nakonec i celý svět.⁸⁴

Křesťanská manželství se profilují napříč všemi úrovněmi a vrstvami společnosti. Všude tam mohou ukazovat směr pro všechny, kteří jsou unaveni z hledání smyslu života v nahodilých vztazích. Křesťanské rodiny ukazují svou svátostnou povahou a běžným životem, že stále existuje lepší cesta, která může podněcovat srdce každého člověka, aby našel odvahu očekávat stále něco dobrého od života. Křesťanské rodiny tak působí jako světlo, které prostupuje temnotou světa a má velmi významný vliv ve všech oblastech společnosti.⁸⁵

Výstižné vyjádření najdeme v encyklice Jana Pavla II. *Evangelium vitae*, že rodina se nachází uprostřed „lidu života a pro život.“⁸⁶ Manželé a rodiny mají uprostřed církve, ale i v celé společnosti, výsadní postavení a zodpovědnost podílet se na rozmnožení společenství života a lásky, která je založená na svátosti manželství. Manželům a rodinám by tedy měla ležet na srdci podpora dalších manželství ve zmíněném duchu.⁸⁷ Aby snoubenci zodpovědně mohli přijmout svátost manželství, je důležitá jejich dosavadní připravenost nejen z jejich rodin, ale i z dalších zdrojů, ve kterých jsou důležité příklady manželů a jejich přispění ve spolupráci s místní církví.⁸⁸

Papež Jan Pavel II. říká: „Je-li křesťanská rodina společenstvím, jehož vnitřní pouto povýšil Kristus skrze víru a svátosti na novou rovinu, musí její účast na poslání církve nést znamení společenství. Proto manželé musí zastávat svou službu církvi a světu jako dvojice a rodiče s dětmi jako rodina. Musí mít ve víře jednu mysl a jedno srdce (srov. Sk 4,32.), neboť

⁸⁴ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*, čl. 40.

⁸⁵ Srov. tamtéž, čl. 41.

⁸⁶ EV, čl. 92.

⁸⁷ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 2.; EV, čl. 92.

⁸⁸ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 17.

je oživuje společný apoštolský duch a spojuje je spolupráce ve službě církevnímu a občanskému společenství.“⁸⁹

Papež František dodává, jak je pro farnost a celé církevní společenství rodina důležitá: „Rodiny ať převzou iniciativu a cítí odpovědnost za vnášení svých cenných darů do společenství. Všichni si musíme být vědomi, že křesťanská víra se uskutečňuje na otevřeném poli života sdíleného se všemi. Rodina a farnost musejí učinit zázrak pospolitějšího života pro celou společnost.“⁹⁰

Celé diecézi náleží pak úkol vytvořit náležitý prostor, připravené pomocníky a pastorační programy nejen pro přípravu na manželství, ale i pro celkovou pastorační rodinu.⁹¹

V závěru této kapitoly bude dobré zmínit misijní rozměr manželství a rodiny. Tato misijní úloha se odehrává nejen v bezprostředním okolí, v místní církvi, ale (přinejmenším potenciálně) i po celém světě. Rodina podporuje misijní úsilí svým vlastním životem a působením v širší společnosti, ale také tím, že ze svých dětí vytváří nové misionáře.

Rodiče hrají prvotní a zásadní roli při přípravě na misijní povolání, jak upozorňuje Jan Pavel II.: „Pro evangelizaci světa potřebujeme především evangelizátory. Proto musíme všichni – především křesťanské rodiny – pociťovat zodpovědnost za probuzení a zrání specifiky misijních povolání u kněží, řeholních osob i laiků.“⁹²

V dokumentu Dikasteria pro laiky, rodinu a život *Katechumenátní cesty pro manželský život* se připomíná i spolupráce mezi různými povoláními v církvi, jak je vidíme už v novozákonní době. Toto „přirozené společenství v apoštolátu mezi manžely a zasvěcenými celibátníky je v životě církve přítomno od jejího vzniku, jak ukazuje příklad Pavla, k němuž se při evangelizaci připojili Akvila a Priscilla.“⁹³

Vstoupit do manželství uprostřed dnešního věta a žít jej podle evangelia vyžaduje silné odhodlání, což velmi pěkně shrnuje papež František: „Rozhodnutí ‚vzít se v Pánu‘, toto

⁸⁹ FC, čl. 50.

⁹⁰ FRANTIŠEK, „Katecheze Svatého otce Františka o rodině a manželství, 28. [Společenství]“ (9. září 2015) in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života III.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 252.

⁹¹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 20.

⁹² JAN PAVEL II., Posynodní apoštolský list *Christifideles laici* o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě (30. prosince 1988), Praha: Zvon, 1996, čl. 35.

⁹³ DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT, *Katechumenátní cesty pro manželský život*, čl. 8.

rozhodnutí, zahrnuje misionářskou dimenzi, což znamená ochotu srdce zprostředkovávat Boží požehnání a Pánovu milost všem. Křesťanští manželé mají totiž *jakožto manželé* účast na poslání církve. K tomu je zapotřebí odvahy! Proto, když zdravím na generálních audiencích novomanžele, říkám jim, že jsou odvážní. Milovat jako Kristus miluje církev – to vyžaduje odvalu!⁹⁴

2.2. Výchova v rodině jako součást vzdálené a blízké přípravy na manželství

2.2.1. Povolání rodičů k výchově a její zaměření

Jak už bylo zmíněno výše, samotný křesťanský život rodičů je primární faktor, který se podílí na přípravě na manželství jejich vlastních potomků. Následuje výchova a správné rozvíjení osobnostních a křesťanských předpokladů. Vše má být prostoupeno životem z víry. Zároveň by pro tento úkol měly rodiny nalézat vhodnou pomoc zejména ze strany církve a společnosti.⁹⁵ Tedy rodiče mají základní úlohu v přípravě svého potomka na život jako takový a samozřejmě i na volbu povolání.

Konstituce *Gaudium et spes* vystihuje důležitost rodiny: „Rodina je školou bohatěji rozvinutého lidství. Aby mohla dosáhnout plnosti svého života a poslání, k tomu je nutné láskyplné duševní sdílení, vzájemné dorozumění manželů a svědomitá spolupráce rodičů při výchově dětí.“⁹⁶

To, co bylo řečeno, dále rozvádí posynodní apoštolský list Jana Pavla II. *Christifideles laici*: „Křesťanská rodina představuje jako domácí církev prvotní a základní školu výchovy ve víře: otec a matka dostávají ve svátosti manželství milost a úkol věnovat se křesťanské výchově dětí a tím dosvědčovat a předávat lidské a náboženské hodnoty.“⁹⁷

Vzdálená příprava konkrétního jedince na jeho následné povolání k manželství, ale i na duchovní povolání, se začíná vytvářet už u jeho rodičů samotných. A to ne až ve chvíli, kdy jej přivedou na svět, ale ještě před tím, než jej počnou. Pro prostředí pro výchovu a přípravu

⁹⁴ FRANTIŠEK, „Katecheze Svatého otce Františka o rodině a manželství, 14. [Manželství (1.)]“ (29. dubna 2015) in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života III.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 223.

⁹⁵ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 26. a 28.

⁹⁶ GS, čl. 52.

⁹⁷ JAN PAVEL II., Posynodní apoštolský list *Christifideles laici*, čl. 62.

na další život je důležité, jak je toto prostředí připravené. Je tedy důležité už to, jak rodiče přistupují odpovědně ke svému manželství, ke svému rodičovství a jaký vztah spolu vytvářejí. To pak ovlivňuje, v jakém rozpoložení se bude cítit matka a tím pádem i dítě, které nosí teprve pod srdcem. V jakém prostředí se bude dítě po narození seznamovat se světem a získávat s ním další kontakt. Takto to pak postupuje dále v celé výchově.

Náš uznávaný dětský psycholog profesor Zdeněk Matějček upozorňuje na významný fakt, že to, jak dítě vychováváme jako rodiče, závisí na našich postojích, které se ovšem v nás samozřejmě formují už dávno před narozením našeho dítěte.⁹⁸

Proto se domnívám, že je důležité dívat se na vzdálenou přípravu v celé její šíři a pojímat její začátky ještě v době, kdy dotyčný člověk ještě ani není narozený. A zde mají naprosto zásadní roli rodiče, kteří svým přístupem ke svému manželství a k výchově dítěte určují významným způsobem, v jakého člověka onen jedinec vyroste.

Jak už bylo zmíněno, vše, co dítě získá nebo nezíská už v nejranějším věku, jej ovlivňuje po celý život. Jaký vztah vytváří rodiče mezi sebou, jaký má dítě vztah s matkou a otcem, jak probíhala výchova a další okolnosti se projevují u daného člověka až do dospělosti.

Dítě ještě před narozením dokáže slyšet i vidět a na velmi základní úrovni se může i učit. Důležité je ovšem to, že dokáže cítit, pociťuje záležitosti kolem sebe skrze matku. Právě zde se začíná v dítěti formovat cítění a vnímání okolí ale i k sobě samému. Zde se už rozvíjejí podněty důležité pro utváření jeho povahy. Například zda bude sebejistě či úzkostné. Jistěže hlavním zdrojem těchto podnětů je matka. Neznamená to, že nějaký přechodný stres nebo vypětí matky se hned podepíše na samotném dítěti, ale mluvíme o dlouhodobé konstelaci matky a na to má samozřejmě vliv okolí a situace, v jaké své těhotenství prožívá. S tím pak souvisí muž, který stojí po boku této matky. To, co cítí muž k ženě a naopak, se přenáší opět významně na dítě.⁹⁹

Důležitost pevného a dobře prožívaného manželství, ve kterém se stávají muž a žena rodiči, se ukazuje jako důležitý moment v přípravě na budoucí povolání dítěte. V tom se ukazuje celá šíře důležitosti rodičů i v přípravě na manželství. Přípravu na manželství nelze omezit pouze na výchovu až ve věku dospívání v tom smyslu, že rodiče předají určité rady a návody na to, jak správně vést manželství.

⁹⁸ Srov. Zdeněk MATĚJČEK, *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, Praha: Portál, 2007, s. 10.

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 15.

Papež František ve své posynodální apoštolské exhortaci o lásce v rodině *Amoris laetitia* potvrzuje, že příprava k manželství začíná už od narození. Co si člověk odnáší ze své rodiny, jej vybavuje a uschopňuje pro konkrétní nasazení v životním povolání. Na křesťanský sňatek jsou lépe připravení ti, kteří se naučili o manželství už od svých rodičů.¹⁰⁰

Profesor Damián Němec upozorňuje, že v dnešní době přibývá počet anulací (prohlášení o neplatnosti manželství) na základě nezpůsobilosti pro uzavření manželství takových jedinců, kteří podle kodexu kanonického práva „mají závažnou poruchu soudnosti, co do podstatných práv a povinností manželských, které se předávají a přijímají,“¹⁰¹ nebo „z psychických důvodů nejsou schopni převzít podstatné manželské povinnosti.“¹⁰² Jedná se tedy o sníženou schopnost praktického úsudku či obecné psychické nezralosti, která má nejčastěji příčinu v nesprávné výchově nebo psychické poruše. Dále různé nezvladatelné vášně, citovou nezralost nebo přímo poruchy osobnosti, zejména pak asociální chování.¹⁰³

Tyto všechny a další podobné jednání mohou mít (přinejmenším částečně) příčiny v nesprávné výchově a vzorech u rodičů a blízkých. Pokud člověk dostatek psychické zralosti, emocionální vyspělosti, pevnosti vůle a dalších důležitých sociálních schopností, těžce se mu bude vytvářet dlouhodobý vztah.

Výchova a vliv rodičů neprobíhá jen v dětství, ale do jisté, ale nikoli nepodstatné, míry i v dospívání. V každém člověku, který vstupuje do manželství, se projevuje to, co získal za celou dobu vedení a směřování ze strany svých rodičů. Proto je výchova rodičů vztažena nejen na etapu vzdálenější přípravy na manželství, ale prostupuje i etapu bližší přípravy. Proto bude vhodné, dle mého názoru, pojednat o výchově, jako přesahující obě zmíněné etapy. Nicméně bližší příprava má svá určitá specifika, která budou uvedena v následující kapitole.

V souvislosti s tím, že výchova jakožto součást přípravy na manželství nekončí v etapě vzdálené, ale pokračuje do etapy blízké, mluví Jan Pavel II. o rodičovské službě evangelizaci. Rodina podle něj prožívá své každodenní a všední radosti a starosti a díky daru víry objevuje svou účast na velikonočním tajemství Krista. Tím se pak přirozeně stává první školou evangelizace a katecheze pro své potomky a doprovází je nejen v dětství, ale i v pozdějším

¹⁰⁰ Srov. AL, čl. 208.

¹⁰¹ CIC kán. 1095, odst. 2.

¹⁰² Tamtéž, čl. kán. 1095, odst. 3.

¹⁰³ Srov. Damián NĚMEC, *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, Praha: Krystal OP, 2006, s. 108-112.

věku. Zejména v době dospívání se lidé často staví k víře kriticky, tak jako k jiným hodnotám. Tak jako je každý apoštol vystaven při své činnosti utrpení, tak i rodiče musí snášet těžkosti a starosti spojené s dospíváním svých dětí. Ovšem tak se úloha rodičů stává i službou spojenou s radostmi a těžkostmi celé církve.¹⁰⁴

Jan Pavel II. předkládá výstižné vyjádření povolání rodičů k výchově dětí a k přípravě na budoucí převzetí odpovědnosti. „Pro křesťanské manžele má úkol výchovy založený na jejich účasti na stvořitelském díle Božím, nový a zvláštní zdroj ve svátosti manželství. Tato svátost je vybavuje k opravdu křesťanské výchově dětí a povolává je k účasti na autoritě a lásce Boha Otce a Krista, božského Pastýře, i na mateřské lásce církve. Obdařuje je darem moudrosti, rady, síly a všemi ostatními dary Ducha svatého, aby mohli dětem pomáhat v procesu jejich lidského a křesťanského zrání. Výchovnému úkolu se dostává ze svátosti manželství důstojnosti a povolání, aby byl správným a skutečným úřadem církve k povznesení jejích členů. [...] Živé a bdělé vědomí poslání, obdrženého ve svátosti manželství, bude křesťanským rodičům pomáhat, aby se s velkým klidem a s důvěrou věnovali vychovatelské službě a současně byli pamětlivi své velké odpovědnosti před Bohem, který je volá a posílá, aby budovali církve ve svých dětech. Tak se stává rodina pokřtěných, spojená Božím slovem a svátostí v domácí církve, matkou a učitelkou, stejně jako církve univerzální.“¹⁰⁵

Výchovný úkol nemusí a neměl by se orientovat pouze směrem k vlastním dětem, ale rodiny ovlivňují i jiné děti mezi svými přáteli a blízkými. Jan Pavel II. poznamenává, že v některých oblastech světa celkem přirozeně samy rodiny vedou děti a mládež a připravují je na jejich manželský život.¹⁰⁶

Rodiče by ovšem neměli v této činnosti zůstat sami, ale měla by s těmito úkoly církve a celá společnost pomoci.¹⁰⁷ Dostí podstatnou roli ve výchově dnes hrají také média, která ovlivňují různým způsobem dnešní děti a mládež. Existuje spousta kvalitních pořadů, které rozvíjejí děti vhodným směrem, ale také mnoho škodlivých, které výchovnou práci rodičů

¹⁰⁴ Srov. FC, čl. 53.

¹⁰⁵ Tamtéž, čl. 38.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, čl. 66.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž.

spíše ztěžují. Rodiče by měli adekvátně spoluurčovat, jaké informace se k dětem z vnějšího světa dostanou.¹⁰⁸

2.2.2. Právo a povinnost výchovy

Výchova rodičů není jen velmi vhodným prostředkem přípravy vlastních dětí na budoucí život, ať už bude jejich povolání v manželství nebo zasvěcené službě. Svým svátostným svazkem se totiž k přijetí dětí a jejich výchově přímo zavazují. Tento závazek je blíže vysvětlen v Dopisu Jana Pavla II. rodinám *Gratissimam sane*. Před samotným manželským slibem snoubenci vyjadřují souhlas, k tomu, že děti nejen přijmou, ale i křesťansky vychovají.¹⁰⁹ Založení rodiny a řádná výchova dětí jsou hlavními účely manželství.¹¹⁰

Výchova se tak stává pro rodiče povinností před Bohem a před církví, kterou jsou vázáni vést co nejlépe v duchu evangelia. *Kodex kanonického práva* toto stvrzuje ve svých člancích. „Kdo žije v manželství, mají podle svého vlastního povolání zvláštní povinnost spolupracovat manželstvím a rodinou na utváření božího lidu. Rodiče, protože dali život dětem, mají velmi závažnou povinnost i právo je vychovat; proto křesťanští rodiče jsou především povinni pečovat o křesťanskou výchovu svých dětí podle učení církve.“¹¹¹ „Rodiče mají nejzávažnější povinnost a prvotní právo starat se ze všech sil o výchovu dětí, jak fyzickou, společenskou a kulturní, tak mravní a náboženskou.“¹¹²

Konstituce *Lumen gentium* hovoří o tom, že křesťanští manželé mají mezi sebou láskyplně rozvíjet milost, kterou přijali ve svátosti manželství. Své děti, které přijímají od Boha, pak mají vést v křesťanské nauce a v evangelijních ctnostech. To vše křesťanští rodiče staví na velkodušné lásce. Tím se stávají příkladem, svědky a spolupracovníky církve.¹¹³

¹⁰⁸ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 29.

¹⁰⁹ Srov. ČESKÁ LITURGICKÁ KOMISE, *Svatební obřady*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. s. 25.

¹¹⁰ Srov. JAN PAVEL II., Dopis rodinám *Gratissimam sane* (2. února 1994), in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života II.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, čl. 10.

¹¹¹ CIC, kán. 226.

¹¹² Tamtéž, kán. 1136.

¹¹³ Srov. LG, čl. 41.

Výchova dětí samotnými rodiči je natolik významná, že ji nelze plnohodnotně nahradit. A pokud to není nevyhnutelně nutné, neměli by rodiče být zkráceni o možnost výchovy. O této důležitosti výchovného působení samotných rodičů se zmiňuje deklarace II. vatikánského koncilu o křesťanské výchově *Gravissimum educationis* a také exhortace *Familiaris consortio*. Úkol přivést na svět a vychovat děti je významný, protože vyvěrá ze záměru Stvořitele, který manželství muže a ženy požehnal a obdařil je podílem na stvořitelské činnosti ve světě. „Musíme tedy definitivně prohlásit, že právo a povinnost rodičů na výchovu jsou podstatné, neboť jsou spojené s předáváním lidského života; že jsou neodvozené a původní, ve srovnání s výchovnou úlohou jiných osob, protože mezi rodiči a dětmi je jedinečný vztah lásky; jsou nenahraditelné a nezczitelné, takže nemohou být plně přeneseny na jiné, ani si je jiní nemohou přisvojit.“¹¹⁴

Právě rodiče mají to nejvyšší povolání, aby vytvořili to nejlepší prostředí naplněné láskou pro příznivou výchovu dětí. Děti se právě v rodině učí žít víru, přijatou ze křtu, nacházet vztah k Bohu a osvojovat si lásku k bližnímu. Skrze rodinu dělají děti první zkušenost s okolním světem a s církví jsou uváděny do Božího lidu. Pro zdravý rozvoj dítěte je důležitá právě mateřská a otcovská láska.¹¹⁵ Dítě potřebuje kontakt a interakci jak s matkou, tak s otcem a získávat od nich specifické vlastnosti a vzor jednání tak, aby se z něj stal celistvý člověk, který se může rozvinout v hotovou osobnost pro přijetí svého životního poslání.

Bohužel dnešní situace tomuto stále více neprospívá, protože velmi mnoho dětí vyrůstá pouze s jedním rodičem, nejčastěji s matkou. Pak jim chybí nejen vzor otce, ale postrádají i vzor opravdové manželské lásky, která by se měla mezi oběma rodiči uskutečňovat.

Na závěr této podkapitoly bych připomněl slova papeže Františka v jeho katechezích o rodině a manželství. Svätý otec upozorňuje, že si v současné době rodiče často nechávají vzít ono výsostné místo ve výchově. Dochází k určité nevyvážené spolupráci mezi rodiči a dalšími přispěvateli ve výchově. Ve škole jsou narušeny vztahy mezi rodiči a učiteli a oni pak netáhnou pomyslně za jeden provaz při výchově, což se negativně podepisuje právě na dětech. Rozmnožují se řady odborníků, kteří až příliš invazivně zasahují do pedagogického působení

¹¹⁴ DRUHÝ Vatikánský koncil, Deklarace o křesťanské výchově *Gravissimum educationis* (dále jen GE) (28. 10. 1965), čl. 3.

¹¹⁵ Srov. FC, čl. 36.

a jakoby odstrkují rodiče od jejich přednostního práva na výchovu. Rodiče výchovu svých dětí sami často a v přílišné míře svěřují do rukou těchto odborníků, a to i v těch nejcitlivějších a delikátních aspektech života. Toto vyřazování rodičů z jejich role je celkově vzato neblahým jevem.¹¹⁶

2.2.3. *Důležité aspekty výchovy*

Výchova v křesťanských rodinách by měla být postavena na duchovních základech. Děti vyrůstající v takových rodinách by měly získat lidskou zralost a potřebné schopnosti obstát ve světě, postavené na pravdivém zobrazení života podle evangelia. V této kapitole budou představeny některé důležité prvky výchovy.

Papež Jan Pavel II. v dopisu rodinám *Gratissimam sane* objasňuje principiální základy výchovy v křesťanských rodinách.

„V čem spočívá výchova? Abychom na tuto otázku mohli odpovědět, musíme si připomenout dvě základní pravdy. Za prvé, člověk je povolán k životu v pravdě a v lásce, a za druhé se každý člověk realizuje upřímným sebedarováním. To platí jak pro vychovávajícího, tak pro vychovávaného.“¹¹⁷ Rodiče plodí děti nejen ve fyzickém smyslu, ale jako vychovatelé je plodí i v duchovním smyslu. Tím je možno vnímat výchovu jako pokračování účasti na stvořitelském díle samotného Boha a pravým apoštolátem. Tedy vychovatel a vychovávaný mezi sebou mají vztah, který jim dává účast na konečném cíli, k němuž je povolán Bohem každý člověk. Zejména matka, která nosí dítě už ve svém lůně, s ním vytváří zvláštní pouto, které má podíl na výchovném procesu a rozvíjí specifika výsledné osobnosti dítěte. Ovšem i otec je důležitý v prenatálním věku dítěte, protože skrze matku je vnímán a přispívá ke správnému rozvoji ještě nenarozeného plodu. Důležitý je vztah otce a matky, kteří svým vztahem mezi sebou a darováním se jeden druhému předávají dítěti základní hodnotu vztahu, která jej bude dále formovat k přijetí pravého lidství. Výchova pak pokračuje po narození dítěte až do jeho dospělosti. A nejedná se jen proces směrem k dítěti, ale i naopak. Rodiče jsou také vychovávaní určitým způsobem svými dětmi, protože důstojnost člověka, které

¹¹⁶ Srov. FRANTIŠEK, „Katecheze Svatého otce Františka o rodině a manželství, 17. [Výchova]“ (20. května 2015) in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života III.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 228.

¹¹⁷ JAN PAVEL II., Dopis rodinám *Gratissimam sane*, čl. 16.

svým dětem předávají, sami také přijímají a to, co své děti učí, si musí také stále upevňovat. Poté jak se potomci setkávají s dalšími vlivy ve svých sociálních skupinách, ať jsou to i vlivy negativní, zůstává v nich zakotveno to, co získali ve své rodině.¹¹⁸

V encyklice *Evangelium vitae* Jan Pavel II doplňuje, že rodina vytváří také prostor ochrany pro všechny členy, zejména ty, kteří jsou nejvíce zranitelní. Rodina tak plní svou úlohu bezpečného prostoru od narození až do smrti. Pro děti je v blízkém rodinném kruhu bezpečný prostor, aby mohly získat povědomí o náročných věcech života jako je bolest, utrpení, stáří a smrt. To jim pak pomáhá rozvinout dostatečně všechny potřebné sociální stránky.¹¹⁹

Encyklika *Centesimus annus* ukazuje rodinu jako maják života v prostředí, které často svou bezohledností směřuje ke smrti. Protože rodina je tím nejlepším místem, v němž je možno Boží dar života skutečně plně přijímat, žít ho a svědčit o něm. Rodina také vytváří hráz před negativními vlivy světa.¹²⁰ „Oproti takzvané kultuře smrti představuje rodina sídlo kultury života.“¹²¹

Papež František ve své encyklice *Laudato si'* upozorňuje, že rodina je také nejvhodnějším prostorem pro osvojení si správného postoje k přírodě a darům země. Rodina má nejlepší předpoklady učít své členy správnému ekologickému smýšlení a svědčit o tom i svému okolí. Rodina je místem, kde se poprvé učíme vyjadřovat poděkování za věci, které dostáváme, doceňovat je a uvědomovat si, že jimi nemůžeme plýtvat.¹²²

Papež František nabádá k výchově, která u potomků posiluje náležitě zdravé křesťanské sebevědomí a povzbuzuje k úsilí o zlepšování světa. Děti by měly v rodině získat odvalu přijmout nelehké úkoly vytvářet nový svět. K tomu mají dorůstat v pokoře a beze strachu.¹²³

¹¹⁸ Srov. JAN PAVEL II., Dopis rodinám *Gratissimam sane*, čl. 16.

¹¹⁹ Srov. EV, čl. 92.

¹²⁰ Srov. JAN PAVEL II., Encyklika *Centesimus annus* ke 100. výročí *Rerum novarum* (1. května 1991), Praha: Zvon, 1996, čl. 39.

¹²¹ Tamtéž, čl. 39.

¹²² Srov. FRANTIŠEK, Encyklika *Laudato si'* o péči o společný domov (24. května 2015), Praha: Paulínky, 2015, čl. 213.

¹²³ Srov. FRANTIŠEK, „Katecheze Svatého otce Františka o rodině a manželství, 5. [Synové a dcery]“ (11. února 2015) in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života III.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 202.

Rodina vytváří přirozený prostor pro prvotní socializaci. Zde se poprvé děti učí respektovat druhého člověka a rozvíjejí se v nich hodnoty jako je citlivost, úcta, naslouchání, spolupráce, vzájemné uznání. V rodině se učí návykům jako umění pozdravit, poprosit a poděkovat. Uprostřed rodiny se také rozvíjí laskavost a pozornost a překonává se sobectví.¹²⁴

V přípravách snoubenců s manželkou zmiňujeme potřebu vytvářet si dobré návyky, zvyky nebo přímo rituály. Jelikož když si na ně zvykneme a „dostanou se nám pod kůži“, vykonáváme je jakoby automaticky. Když pak jsme ve stavu, že se nám něco nechce, nemáme náladu nebo máme určitou krizi, onen automatický zvyk nás přes tyto stavy přenesou. Pomůže nám dostat se snáze přes toto negativní období a neztratíme správný způsob jednání.

Náležité osvojování správných návyků u dětí, posilování vůle a opakování dobrých úkonů vytváří správnou motivaci udržet určité hodnoty a ctnosti a projevují se zdravým jednáním a správnými postoji ke druhým lidem. První školou se tak stává rodina, kde si lidé osvojují jednání, která pak zdravě přetrvávají po celý život a jsou to také cenné vnosy do vlastního manželství. Rodina také učí kritickému přijímání informací ze světa a jejich správnému vyhodnocení.¹²⁵

Křesťané mají poslání žít v dnešním světě podle evangelijní výzvy. Tedy náležet světu, ale nebýt z tohoto světa, proto jim lidé z tohoto světa často odporují. (srov. Jan 15, 19). Kristovi následovníci musí být posíleni k odvaze čelit společenským tlakům, které jsou z hlediska evangelia hříšné a nenechat se strhnout k názorům, které pojmají manželství zkresleně.¹²⁶

2.2.4. Předávání víry v rodině

Jak už bylo zmíněno, rodiče přijímají závazek nejen děti po svatbě přijmout, ale také je vychovat v křesťanském duchu.¹²⁷ „Svým dětem jsou prvními hlasateli víry a vychovateli; slovem a příkladem působí, aby jejich život nabyl křesťanskou a apoštolskou podobu, prozíravě jim pomáhají při volbě povolání a s veškerou péčí podporují duchovní povolání, pokud je u nich objeví.“¹²⁸

¹²⁴ Srov. AL, čl. 276.

¹²⁵ Srov. tamtéž, čl. 266 a 274.

¹²⁶ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 27.

¹²⁷ Srov. CIC, kán. 226 a 1136.; JAN PAVEL II., Posynodní apoštolský list *Christifideles laici*, čl. 62.

¹²⁸ AA, čl. 11.

Jak na to upozorňuje také papež Jan Pavel II.: „Už příprava na křesťanské manželství se jeví jako cesta víry. Skýtá vynikající příležitost, aby snoubenci nově objevili a prohloubili víru, kterou přijali na křtu a kterou rozvinuli během své křesťanské výchovy. Tímto způsobem uznávají a svobodně na sebe berou povolání následovat Krista v manželském stavu a sloužit Božímu království.“¹²⁹

Rodiče jsou tedy ti, kteří jako první přivádějí dítě ke vztahu k Bohu. Odhalování tajemství víry není jen povinnost, kterou na sebe rodiče berou, ale i nezbytný základ, na kterém lze stavět celou výchovu v křesťanské morálce a v evangelních ctnostech.

List Židům krásně připomíná nutnost víry patriarchů a proroků ve všem jejich konání a důležitost požehnání, které rodiče předávají svým dětem (srov. Žid 11,20-21).

„Víra pomáhá pochopit rodičovství v celé jeho hloubce a bohatství, protože v něm dává poznat tvořivou lásku, která nám dává a svěřuje tajemství nového člověka. Takto se stala matkou Sára, když uvěřila a spolehla se na věrnost Boha a Jeho příslib (srov. Žid 11,11).“¹³⁰

Rodina má k dispozici nedocenitelnou možnost předávat křesťanskou víru. Tím, jak rodiče důvěřují svým dětem a zejména děti svým rodičům, se vytváří ten nejlepší prostor pro přijetí víry v Boha. Jaký vztah má dítě se svým otcem a svou matkou a jak své rodiče vnímá, tak si také vytváří obraz nebeského Otce a přistupuje k němu.

Život z víry má doprovázet rodinu během všech etap výchovy. V dětství se vytváří správné návyky a zbožná praxe, která se pak prohlubuje osobním přitakáním dospívajícího člověka k víře v Krista a náležitou odpovědí na jeho lásku. Je možno pozorovat nadšení mladých pro víru na setkáních a otevřenost pro věci Boží a jeho lásku.¹³¹

V rodině lze také výchovu k víře náležitě přizpůsobit a upravit dle potřeb rodiny a proměn ve vývoji dítěte. Základní ovšem zůstává rodičovský příklad víry a přesvědčivý a pravdivý život podle křesťanských zásad. K tomu je důležitá i modlitba.¹³²

K přivádění dětí k víře patří zcela neodmyslitelně i vedení k modlitbě. Právě v rodině si dítě vytváří správné návyky a pravidelnost, která pomůže k plnému rozvinutí života s Bohem v dospělém věku.

¹²⁹ FC, čl. 51.

¹³⁰ FRANTIŠEK, Encyklika *Lumen fidei* o víře (5. července 2013), Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013, čl. 52.

¹³¹ Srov. tamtéž, čl. 53.

¹³² Srov. AL, čl. 288.

Katechismus katolické církve připomíná, že právě v rodině se dítě „učí, jak je práce těžká i radostná, učí se bratrské lásce, velkodušně odpouštět znovu a znovu, a především uctívat Boha prostřednictvím modlitby a oběti vlastního života“.¹³³ A na jiném místě dodává: „Křesťanská rodina je prvním místem výchovy k modlitbě. Založena na svátosti manželství, je ‚domácí církví‘, kde se Boží děti učí modlit ‚jako církev‘ a dlít na modlitbách. Zvláště pro malé děti je každodenní rodinná modlitba prvním svědectvím živé paměti církve, trpělivě probouzené Duchem svatým.“¹³⁴

Kněžské poslání (*munus*) pokřtěných se týká zvláště rodičů, protože ti mají úkol vychovávat své děti k modlitbě a uvádět je do niterného rozhovoru s Bohem. Svou královskou kněžskou službu rodiče vykonávají právě skrze modlitbu. Mohou také ve spolupráci s představitelem církve slavit různé svátostiny a další posvátné úkony. Modlitba je tak důležitým prvkem ve vedení k víře a ve výchově vůbec, že ji nelze opomíjet. Náboženský život v rodině zanechává v dětech stopy, které se pak už nedají jednoduše smazat.¹³⁵ Děti také musí vidět své rodiče, jak se modlí a žijí osobní vztah s Bohem, protože takový příklad vydá za mnoho učených katechezí. Rodiče by se měli také za své děti modlit, a to tím více, když se odchylují od správných cest. Podobně, jako to činila svatá Monika.¹³⁶ Pro víru a křesťanské návyky jsou také důležitá svědectví prarodičů – často už jen oni se snaží udržet u svých vnuků křesťanské povědomí a přijímání svátostí. Svědectví starších lidí o svém životě a o víře je důležité, aby dítě vnímalo křesťanství a celý život se všemi aspekty a obdobími a učilo se úctě ke starším lidem.¹³⁷

Rodiče mají také jít příkladem v návštěvě kostela, a to nejen o nedělích, i co se týká dalších duchovních aktivit. Velmi dobré je vést zejména chlapce k ministrování. Je prověřená zkušenost, že mnohá divočejší a komplikovaná povaha se při službě u oltáře výrazně upravila. Rovněž je dobré využít možnosti navštěvovat scholu a další farní společenství určená pro děti, ve kterých jsou blíže Bohu a křesťanskému životu.

¹³³ KKC, čl. 1657.

¹³⁴ Tamtéž, čl. 2685.

¹³⁵ Srov. LG, čl. 31; FC, čl. 60; PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 56.

¹³⁶ Srov. AL, čl. 288.

¹³⁷ Srov. FRANTIŠEK, „Katecheze Svatého otce Františka o rodině a manželství, 8. [Prarodiče (2.)]“ (11. března 2015) in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života III.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 209.

„Rodina je povolána sdílet každodenní modlitbu, čtení Božího Slova a eucharistické společenství, aby rostla v lásce a stále více se stávala chrámem, ve kterém přebývá Duch,“¹³⁸ píše papež František v *Amoris laetitia*.

2.2.5. *Výchova k lásce a zodpovědně prožívané sexualitě*

Jan Pavel II. ve své adhortaci *Familiaris consortio* zdůrazňuje významné poslání rodiny: „střežit lásku, zjevovat ji a sdělovat“.¹³⁹ Důležitou složkou výchovy je také správné poznání a dozrávání v sexuální oblasti. Rodiče by se neměli s dětmi bát hovořit o těchto otázkách přiměřeně jejich věku. V dnešní době doráží na mladé lidi pokřivené postoje k sexualitě a snadná dostupnost pornografie a dalšího znehodnocování daru sexuality. Rodina je hlavním místem, kde lze tyto negativní vlivy a dopady eliminovat a posilovat u dospívajících lidí správné postoje k sexualitě.

Jan Pavel II. mluví o důležité úloze rodičů ve výchově v sexuální oblasti, která patří k právům a povinnostem týkajícím se výchovy a ke které se snoubenci zavázali při sňatku. A to zejména v dnešní době, která ukazuje sexualitu v její karikované podobě a snižuje její hodnotu. Rodiče musí svým životem, ale i svým adekvátním a přiměřeným poučením předávat obraz sexuality v pravé podobě, kterou do člověka vložil sám Bůh.¹⁴⁰

Encyklika Jana Pavla II. *Evangelium vitae* pamatuje také na přípravu snoubenců, kteří mají být otevření k přijetí povolání od Boha a spolupracovat s ním podle jeho záměru v oblasti odpovědného rodičovství.¹⁴¹

Prohlášení Kongregace pro nauku víry o některých otázkách sexuální etiky *Persona humana* zmiňuje několik důrazů, jak vést výchovu v sexuální morálce. Rodiče mají usilovat o výchovu „integrální“, která odpovídá zralosti dětí ohledně myšlení, emocí a mravů. Proto je důležité vést výchovu přiměřeně k věku dítěte. Podstatným prvkem výchovy je nakonec příklad vlastního života rodičů.¹⁴²

¹³⁸ AL, čl. 29.

¹³⁹ FC, čl. 17.

¹⁴⁰ Srov. tamtéž, čl. 37.

¹⁴¹ Srov. EV, čl. 97.

¹⁴² Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, Prohlášení *Persona humana* o některých otázkách sexuální etiky (29. prosince 1975), in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života I.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2018, s. 13.

Velmi důležité pro osvojování si postojů k sexualitě jsou vlivy a vzory, kterým zejména mladí lidé dávají svou pozornost. Rodiče jsou v této situaci často v nevýhodě, protože jejich dospívající synové a dcery jsou vůči nim právě v období vzdoru. Navíc, jak ukazují i mé vlastní zkušenosti z příprav snoubenců a rozhovorů s nimi, je vzdělanost v učení katolické církve ohledně odpovědného rodičovství často velmi slabá. Proto se nedá příliš očekávat, že současní snoubenci přicházejí s rozvinutými znalostmi o správném chápání sexuality.

Výchova dětí v dnešní době je náročná sama o sobě. O to náročnější je sexuální výchova, zejména když jsou pro to zhoršené podmínky. Moudré vedení ke správně chápané sexualitě se odehrává v lásce a v chápajícím prostředí bez nepřiměřeného nátlaku.

Jak už bylo zmíněno, samotné rodiny jsou dnes velmi často rozvráceny, týká se to i rodin křesťanských, a na výchovu dítěte zbývá pouze jeden vlastní rodič, případně ten druhý je nevlastní. Všechny tyto dnes běžné skutečnosti také nesvědčí dobrému předávání sexuální morálky. Neadekvátní příklad rozvedených rodičů, stres a přehnané nároky na dítě nevytváří správné klima pro výchovu, natož pro výchovu sexuální. Děti si odnáší z takového prostředí různé nedostatky v psychosociální a emoční oblasti, nebo přímo psychické poruchy. Je důležité, aby si v každém případě rodiče našli čas na děti, prožívali s nimi jejich starosti a dokázali si s nimi pohovořit.

S přibývajícím věkem je nutno více mladého člověka chápat v jeho hledání a určité revoltě. Nicméně být vždy připraven, když bude potřebovat dospívající něco sdělit, zeptat se, či osvětlit. Zejména v sexuální morálce nelze využívat přílišný nátlak a spokojit se pouze s předáním informací, že „se to tak má dělat“. V dnešní době se stále hůře přijímají požadavky vyslovené autoritami a nejen mladí lidé jsou k věcem morálky a etiky stále více kritičtí. Mají nicméně legitimní potřebu vědět a poznat, proč danou záležitost církev požaduje.¹⁴³ I ze své zkušenosti při přednáškách biřmovancům a mladým snoubencům vnímám, že opravdu hodnotně lze otázky sexuality a odpovědného rodičovství předávat jen tehdy, když se o nich mluví pravdivě, citlivě a s respektem k situaci, ve které se tyto lidé nacházejí.

Rodiče mají k sexuální výchově přednostní povolání a nejlepší možnosti. Nicméně jistě není na škodu přizvat si v této oblasti pomoc dalších osob. Byť se rodičovská výchova nedá

¹⁴³ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Lidská sexualita: pravda a význam – zásady pro výchovu v rodině* (8. prosince 1995), Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, čl. 51.

ničím adekvátně nahradit, je možno využít pomoci druhých lidí a užitečných metod a pomůcek, které jsou křesťansky prozíravé. Mohou být doporučeny na základě zkušeností jiných rodičů, církevních autorit, odborníků a dalších vhodných institucí, které mají správné natavení a jsou vyškoleni ve výchově k pravé lásce.¹⁴⁴

2.2.5.1. *Výchova k ctnosti čistoty*

Ctnost čistoty dává sexuálnímu životu správný směr a vyjádření, jak to definuje Katechismus katolické církve. „Čistota vyjadřuje zdařilou integraci pohlavnosti v člověku a tím vnitřní jednotu člověka v jeho tělesném a duchovním bytí. Pohlavnost, v níž se projevuje příslušnost člověka k hmotnému a biologickému světu, se stává osobní a opravdu lidskou, když je zapojena do vztahu osoby k osobě, ve vzájemném, naprostém a časově neomezeném sebedarování muže a ženy. Ctnost čistoty tedy obsahuje neporušenost osoby a celistvost daru.“¹⁴⁵

Výchova k čistotě v rodině má svůj základ na tom, jak sami rodiče jdou v této oblasti příkladem. Důležité je, jak rodiče o oblasti čistoty hovoří a jak ji žijí. Záleží, jak je konkrétní dítě vedeno v prostředí důvěry a bezpečí za pomoci Kristovy milosti k sebeovládání svých tužeb a v jaké atmosféře probíhá rozhovor na tato témata. Je nutno v dětech postupně budovat vlastní postoj k hodnotám správně pojaté sexuality, respektovat nezbytnou nezávislost a být vždy nablízku svou radou.¹⁴⁶ Pak děti mohou také převzít skutečnou odpovědnost a „dospět k zralé a vnitřně i společensky integrované osobnosti.“¹⁴⁷

Také je důležité, jak si dítě osvojovalo vztahy ke svým blízkým, aby byly „založeny na pravé lásce.“¹⁴⁸ Významná je i podpora a umožnění navštěvovat příhodná společenství, zejména pak křesťanská. Aby děti mohly získávat vhodné vzory v širším okolí (farnost, církevní společenství apod.) a aby zůstávaly s církví v úzkém kontaktu a měly tak možnost získat i dobré učitele ve věcech morálky. Aby mohly získat posilu a znalosti, jak správně a radostně prožívat svůj život a nakládat se svou sexualitou. Nakonec by se měla u

¹⁴⁴ Srov. Tamtéž, čl. 129. a 130.

¹⁴⁵ KKC, čl. 2337.

¹⁴⁶ Srov. FC, čl. 80.; PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Lidská sexualita: pravda a význam – zásady pro výchovu v rodině*, čl. 20.

¹⁴⁷ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Lidská sexualita: pravda a význam – zásady pro výchovu v rodině*, čl. 110.

¹⁴⁸ FC, čl. 80.

dospívajících rozvinout schopnost vlastní křesťanské angažovanost a síla se přiznat ke správným morálním postojům a svědčit o nich.¹⁴⁹

V dokumentu papežské rady pro rodinu *Lidská sexualita: pravda a význam* najdeme konkrétní cíle výchovy v oblasti čistoty:¹⁵⁰

- a. uchovat v rodině příznivou atmosféru lásky, ctnosti a úcty k Božím darům, zvláště k daru života;
- b. napomáhat dětem postupně pochopit hodnotu sexuality a čistoty a vysvětlováním, příkladem a modlitbou podporovat jejich rozvíjení;
- c. pomáhat jim pochopit a objevit vlastní povolání k manželství nebo k zasvěcenému životu pro nebeské království v souladu s jejich schopnostmi, sklony a dary Ducha svatého a při jejich plném respektování.

Oddělování pohlavního aktu od plození je dnes běžné a většina lidí to považuje za samozřejmé. Není proto v dnešní době jednoduché zachovat správný postoj k manželské sexualitě, žít ji a předávat. Nicméně Bůh vtiskl při stvoření do lidské přirozenosti řád, podle nějž má být každý pohlavní akt otevřen životu.¹⁵¹ Zachování toho přirozeného řádu je také součástí čistoty v manželství.

Rodiče nemohou zatajovat důležité mravní požadavky, které plynou ze správně pojatého zodpovědného rodičovství. Je nutno poukazovat na závažnost oddělování pohlavního spojení od plození, neblahé důsledky předmanželského sexu, používání antikoncepce a další dopady sexuality, která není pojímána v souladu s ctností čistoty.¹⁵² Právě kladný vztah k čistotě podporuje úctu a důstojnost mezi mužem a ženou a učí je ohleduplnosti, velkodušnosti, snášenlivosti a posiluje v mladých lidech schopnost oběti. Bez takových podstatných hodnot těžko obstojí jakákoli láska.¹⁵³

¹⁴⁹ Srov. FC, čl. 80.; PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Lidská sexualita: pravda a význam – zásady pro výchovu v rodině*, čl. 110.

¹⁵⁰ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Lidská sexualita: pravda a význam – zásady pro výchovu v rodině*, čl. 22.

¹⁵¹ Srov. PAVEL VI. Encyklika *Humanae vitae* o správném řádu sdělování lidského života (25. července 1968), in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života I.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2018, čl. 12.

¹⁵² Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Lidská sexualita: pravda a význam – zásady pro výchovu v rodině*, čl. 32.

¹⁵³ Srov. Tamtéž, čl. 31.

Dostupnost a přímo vtíravost pornografie a dalších negativních a zkreslujících obrazů sexuality v dnešní době situaci křesťanským rodičům zhoršuje, protože často ani nestihnou adekvátně a přiměřeně otevřít tyto oblasti výchovy ještě před tím, než budou jejich děti zasaženy informacemi z okolního světa. Pro mladé lidi je velmi důležité mít k dispozici vhodné vzory a příklady dobré praxe a mít možnost se s nimi ztotožnit.

„Rodiče, kteří naplňují vlastní právo a povinnost vychovávat své děti k čistotě, si mohou být jisti tím, že jim napomáhají, aby pak jednou i ony samy vytvářely stabilní a svorné rodiny, předjímající tak, pokud je to možné, radosti ráje.“¹⁵⁴

2.2.5.2. *Výchova k předmanželské čistotě*

Se ctností čistoty souvisí zachovávání předmanželské zdrženlivosti, které je dnes velmi náročné, protože styl života dnešních lidí je vzdálený poselství evangelia. Je běžné, že první pohlavní styk mají spolu partneři už brzy po tom, co spolu začnou chodit. Rovněž je obvyklé, že chlapec či dívka vystřídají více partnerů, než s někým vytvoří stabilnější pár. Z vlastních příprav k svátostnému manželství víme, že předmanželskou zdrženlivost skutečně zachovává jen menšina snoubenců.

V dnešní době, která postrádá přirozené celospolečenské normy odpovídající křesťanským hodnotám, je velmi náročné vychovávat mladé lidi v touze a úctě ke zdrženlivosti před manželstvím. Ovšem nelze rezignovat a spokojit se tím, že páry spolu sexuálně budou žít už před manželstvím.

Papež František v tomto ohledu nabádá k odvaze o tomto tématu mluvit a vést mladé lidi k čistotě před manželstvím. Na jednu stranu je potřeba se bavit s dospívajícími lidmi o věcech sexuality opatrně, ale na druhou stranu neudržovat je z přehnané ohleduplnosti v nezralém přístupu k lásce. Je potřeba brát mladé lidi vážně a odpovědně a s citem je připravovat na velkodušnou a bohatou lásku, ke které je Bůh volá. Nelze tyto úkoly brát na lehkou váhu.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Tamtéž, čl. 33.

¹⁵⁵ Srov. AL, čl. 284.

2.3. Specifika blízké přípravy na manželství

Ve věku dospívání dětí, uvažování o povolání a případně hledání vhodných partnerů pro manželství je důležité ve výchově a vedení ještě s větším důrazem rozvíjet v mladých lidech sociální schopnosti, které jsou důležité nejen pro jejich případné manželství, ale i pro jakékoli další vztahy ve společnosti.

Dekret II. vatikánského koncilu *Apostolicam actuositatem* vyzdvihuje mezi různými možnostmi manželského a rodinného apoštolátu pomoc svou radou dospívající mládeži a snoubencům v dobré přípravě na manželství.¹⁵⁶ Jak upozorňuje Dikasterium pro laiky, rodinu a život ve svém novém dokumentu *Katechumenátní cesty pro manželský život*, rodina a mladí lidé musejí v přípravě na manželství kráčet pospolu.¹⁵⁷

V rodině dospívající člověk získává nejlepší identifikaci s rolí muže a ženy podle obrazu Božího. Poznává rozdíly v psychice muže a ženy, rozdíly ve vnímání, a především, jak spolu muž a žena spolupracují a doplňují se. Nabyté hodnoty pak může mladý člověk přenášet do své vlastní rodiny. K tomu mají vést i vhodné pastorační podněty. Rodiny by se neměly zajímat pouze o vlastní děti, ale podle možností a schopností se podílet na pastoraaci a vyučování mládeže v rámci rodin, v místních církvích a v širší společnosti.¹⁵⁸

Papež Jan XXIII. připomíná, že na rodičích leží hlavní odpovědnost při vzdělávání v otázkách sexuality a roli manželství, jak jej chápe církev, aby si mladí byli vědomi svých povinností, posilovali se v odvaze a naučili se přijímat i oběti. Církev a její představitelé mají v tomto pomáhat, protože i oni mají zodpovědnost za to, jak jsou mladí křesťané vybaveni do náročných úkolů, ke kterým je Pán volá.¹⁵⁹

Formace v etických otázkách vzbuzuje v mladých často opovržení pro špatné vlastní zkušenosti z rodiny. Nebo jen proto, že se o těchto otázkách v rodině nehovořilo a vytvářela se určitá tabu. Je nutno počítat se zkreslenými obrazy svých rodičů a dalších blízkých. S tím

¹⁵⁶ Srov. AA, čl. 11.

¹⁵⁷ Srov. DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT, *Katechumenátní cesty pro manželský život*, čl. 15.

¹⁵⁸ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 33 a 34.

¹⁵⁹ Srov. JAN XXIII., Encyklika *Mater et magistra* o nejnovějším vývoji života společnosti a o jeho utváření ve světle křesťanského učení (15. května 1961), Praha: Zvon, 1996, čl. 195.

vším je potřeba počítat a trpělivě a postupně se snažit uzdravovat to, co bolestného si mladí lidé přinášejí. V tom opět mohou pomoci i jiné příkladné a zkušené páry.¹⁶⁰

2.3.1. Volba životního stavu a volba partnera

Manželé a rodiny mohou významně přispět svou autenticitou a zkušeností k lepšímu a radostnějšímu vyzdvižení manželství jakožto křesťanského povolání ke svatosti, a také ukázat na jiná poslání a životní stavy. Nejen povolání k manželství, ale i ke kněžství či zasvěcenému životu se rodí a rozvíjejí v rodinách.¹⁶¹

Katechismus katolické církve se vyslovuje k zodpovědné volbě životního stavu a výběru manžela či manželky následovně: „Když děti dospějí, mají povinnost a právo zvolit si své povolání a svůj životní stav. Tuto novou odpovědnost na sebe vezmou v důvěrném vztahu ke svým rodičům, od kterých si vyžádají a rádi přijmou upozornění a rady. Rodiče se vyhnou tomu, aby nutili své děti k volbě povolání nebo manžela či manželky. Tato povinnost zdrženlivosti jim nebrání, ale naopak spíše ukládá, aby jim pomáhali moudrými radami, zvláště když mají v úmyslu založit rodinu.“¹⁶²

Jak už upozorňuje již Pius XI. v encyklice *Casti connubii*, období blízké přípravy na manželství je stěžejní ve starostlivém hledání vhodného partnera pro společné manželství. Dobrá volba manžela a manželky je skutečně důležitá a odpovědná úloha, neboť je to volba na celý život, který může být velmi dlouhý zejména v dnešní době, kdy se dožití obyvatel oproti minulým dobám značně zlepšilo. Je jistě přínosné, když budou mladí lidé brát v potaz i názor svých rodičů a ti budou vždy připraveni poradit, ale neměli by vytvářet jakýkoli nátlak.¹⁶³ Více než na své rodiče dají mladí lidé v těchto otázkách na jiné blízké lidi, vychovatele a vrstevníky. Nicméně pokud jsou dobře připraveni na život se všemi jeho aspekty a jsou schopni za něj také převzít plnou zodpovědnost, měli by být schopni si dobře vybrat svého nastávajícího partnera či partnerku.

Pro správné rozhodnutí ohledně povolání k manželství či zasvěcenému životu je přínosná podpora od kněze či dalších vhodných osob z farnosti, sdruženích, hnutí, iniciativ

¹⁶⁰ Srov. AL, čl. 272.

¹⁶¹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 37.

¹⁶² KKC, čl. 2230.

¹⁶³ Srov. CC, čl. 121; GS, čl. 52.

a projektů, které jsou vedeny křesťanským duchem. Zde mohou také pomoci angažovaní manželé a rodiny.¹⁶⁴

O povolání k manželství papež František píše: „Manželství je povolání, nakolik je odpovědí na specifické pozvání žít manželskou lásku jako nedokonalé znamení lásky Krista a církve. Rozhodnutí uzavřít sňatek a založit rodinu proto musí být plodem rozlišení vlastního povolání.“¹⁶⁵

2.3.2. Praktické možnosti v rámci blízké přípravy

Při výběru konkrétních podob přípravy je nutno zvolit takový způsob, který by mladé lidi neodrazoval. Nemá jít o to zahltit je množstvím argumentů, ale spíše umožnit, aby vnitřně přijali předložené témata. Proto je důležité je sdělovat přitažlivě a autenticky. „Jde o určitý druh ‚iniciace‘ do svátosti manželství, který jim poskytne nezbytné prvky, aby ji mohli přijmout s co nejlepší dispozicí a začít v určité míře solidní rodinný život.“¹⁶⁶

Příprava ke svátosti biřmování skýtá velmi vhodnou příležitost zabývat se tématy přípravy na manželství. Biřmovanci se touto svátostí chystají vykročit odhodlaně a v Duchu svatém po cestě evangelia a také převzít odpovědnost a iniciativu v církvi. S tím souvisí i povolání, které si pro tento účel zvolí. Už samotné prohloubení víry v rámci přípravy na biřmování prospívá pozdějšímu přijetí svátosti manželství. Biřmování přijímá nejčastěji právě dospívající mládež, proto se zde nabízí prostor otevřít témata, která souvisí se sexualitou a otázkami odpovědného rodičovství.¹⁶⁷

Do blízké přípravy spadá také *doba zasnoubení*.¹⁶⁸ Naše tradice zná dobrovolný úkon zasnoubení, který předchází samotné svatbě, ale nijak ji nenahrazuje. V pastoraci je možné použít obřad požehnání snoubencům z liturgické knihy *Svatebních obřadů*.¹⁶⁹ Tyto obřady

¹⁶⁴ Srov. EV, čl. 88.; PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Lidská sexualita: pravda a význam – zásady pro výchovu v rodině*, čl. 99.

¹⁶⁵ AL, čl. 72.

¹⁶⁶ Tamtéž, čl. 207

¹⁶⁷ Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 4.3.

¹⁶⁸ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 32.; K tématu zasnoubení viz též dokument DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT, *Katechumenátní cesty pro manželský život*, čl. 59-61 a např. kniha Karel SKOČOVSKÝ, *Zasnoubení – čas milosti*, Praha: Paulínky, 2011.

¹⁶⁹ ČESKÁ LITURGICKÁ KOMISE, *Svatební obřady*, s. 120.

může vést jeden z rodičů a jsou chápány jako rodinná slavnost. Snoubenci takto obdrží Boží požehnání, aby zdárně dovršili, k čemu je Pán volá a pro co se rozhodují. Na možnost obřadu zasnub se má upozornit a doporučit, když už jsou snoubenci dostatečně upevněni ve své známosti. Ovšem má se brát ohled také na to, zda obě rodiny jsou disponované a schopné slavit tento obřad. Nicméně zasnuby nedávají právo snoubencům k projevům lásky a sexuální intimity, případně ke spolužití v jedné domácnosti, které jsou vyhrazeny pro manželství.¹⁷⁰

Z témat blízké přípravy byla vytvořena řada kurzů pro snoubence a mladé lidi. Měl by obsahovat kromě samotných přednášek i interaktivní prvky.¹⁷¹

2.4. Bezprostřední příprava

Bezprostřední příprava se zaměřuje na páry, které se rozhodly, že vstoupí do manželství a mají případně i termín svatby. Příprava na manželství má být tedy v ideální formě určitým završením dosavadních katechezí a zkušeností, které mladí lidé absolvovali v předchozích obdobích.¹⁷² Ovšem, jak už bylo naznačeno, je to bohužel často jediná příprava na manželství, kterou u nás snoubenci patřičným způsobem zažijí.

2.4.1. Důležitost bezprostřední přípravy

Snoubencům na přípravě říkáme, že je to nabídka se zamyslet nad jejich vztahem a udělat si reflexi toho, co je možná v pořádku, ale i toho, co nemají zcela vyřešené, a nakonec toho, co spolu ještě neřešili. A pokud nyní nenajdou mnoho inspirací pro současný stav, mohou je najít později. Manželství prochází různými etapami, které přinášejí nové podněty, starosti a radosti. Pak si mohou vzpomenout na některé záležitosti či informace z přednášek. Manželství je stále nekončící cesta, na které by se přece mělo stále něco nového objevovat...

Podobně o tom mluví i Aleš Opatrný v úvodu své knížky *Příprava na manželství*. I když toho ve známosti snoubenci už spoustu zažili, určitě nebude na škodu si pomocí

¹⁷⁰ Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 3.3.

¹⁷¹ Srov. tamtéž, čl. 4.7. Na území olomoucké arcidiecéze se organizuje několik pravidelných programů, které do jisté míry přispívají k blízké přípravě na manželství. Zmínil bych zejména *školu partnerství*, která se uznává jako příprava na manželství, ale pro její absolvování není nutné mít známost či plánovat svatbu, viz <https://rodinnyzivot.cz/co-delame/skola-partnerstvi/> (navštíveno 20. 4. 2023.).

¹⁷² Srov. AL, čl. 211.

přípravu na manželství promyslet a prodiskutovat věci, ze kterých mají obavu, že se mohou objevit, a zatím o nich spolu nekomunikovali.¹⁷³

Ve svých rodinách nebo u dalších lidí v blízkém okolí mohli snoubenci najít vzory toho, jak chtějí, nebo nechtějí ve svých manželstvích jednat. Přirozeně si také přinášejí často i rozdílné způsoby chování z prostředí, kde vyrůstali. Všechna tyto a další skutečnosti je dobré probrat, reflektovat a nenechat je volně plynout s tím, že „se to všechno *samo* nějak urovná.“¹⁷⁴

Už papež Pius XI. v encyklice *Casti connubii* vybízí k náležitě přípravě snoubenců. Adekvátní připravenost na manželství pomůže při překonávání těžkostí, kterým se v manželství nedá zcela vyhnout. Snoubenci mají být také připraveni na vzájemnou *podporu na cestě ke spáse*. Vzhledem ke svým dětem se mají stát pravým otcem a pravou matkou.¹⁷⁵

Měli by mít za sebou přijetí příslušných iniciačních svátostí a neustále by měli prohlubovat svůj svátostný život. Je důležité, aby pochopili, že jako pokřtění se sňatkem zvláštním způsobem spojují s Kristem, který jejich manželský život „podporuje, očišťuje a zušlechťuje,“¹⁷⁶ a že se ve svém rodinném životě mají nechat vést Duchem svatým.¹⁷⁷ Neměli by zapomínat na svátost smíření, s vyznáním všech pochybení minulého života i současného vztahu, a měli by tak nechat vše uzdravit odpouštějící moci Boží.¹⁷⁸

I když se v řádné přípravě setkáváme se snoubenci až v době, kdy plánují svatbu, přesto je dobré i tehdy upozornit na možná rizika výběru nevhodného partnera (i s ohledem na prevenci neplatnosti manželství). Je vhodné promluvit o tom, jak rozpoznat rizika v jejich vztahu, vést je, aby zdravě a zrale zhodnotili, zda už nastal správný čas na sňatek. Umožnit snoubencům vyjádřit, jaké má kdo očekávání od manželství. Upozornit, že pouhá přitažlivost mezi nimi není ještě dostatečný podklad pro udržení jejich manželství v časech těžkostí.¹⁷⁹ Velmi důležité je vědomí snoubenců, že v momentě svatby vstupují ve svazek s druhým člověkem tak, jak vedle nich stojí – tedy se všemi pozitivními a negativními stránkami a

¹⁷³ Srov. Aleš OPATRŇY, *Příprava na manželství*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2023, s. 9.

¹⁷⁴ Srov. tamtéž.

¹⁷⁵ Srov. CC, čl. 119.

¹⁷⁶ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 37.

¹⁷⁷ Srov. tamtéž, čl. 53.

¹⁷⁸ Srov. AL, čl. 211.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž, čl. 209.

vlastnostmi. Pokud si kterýkoli z páru uvědomí určité slabiny na tom druhém, měl by posoudit jejich závažnost a případně realisticky zhodnotit možnosti s nimi druhému pomoci. Připravit se na to, že během manželství bude muset překonávat obtíže a čelit i určitým obětem, odříkáním a konfliktním situacím. Snoubenci si mají ještě před svatbou uvědomit různá rizika a nebezpečí a najít prostředky, jak se s nimi vyrovnat. Některé páry se ani nemusí pořádně znát ve všech podstatných aspektech svých osobností a vlastností důležitých pro manželství.¹⁸⁰ Snoubenci by se měli zasadit o dodržování předmanželské čistoty a nezačínat spolu bydlet ještě před svatbou. V této době by mělo dozrát jejich *vědomé přijetí svátosti* a tajemství Trojice a Kristova kříže, jejichž obrazem se mají stát a do něhož mají vrůstat.¹⁸¹

Právě častá současná realita, kdy páry nežijí před svatbou zdrženlivě, jim může zkreslovat náležité poznávání jeden druhého. Zaujetí pro vášeň je může odvádět od trávení společného času poznáváním a rozhovory o podstatných otázkách souvisejících s manželstvím.

Mnoho rodin nevytváří náležité zázemí a vedení svých dětí, tak aby naplňovaly požadavky na přípravu na manželství během vzdálené a blízké etapy. V mnoha ohledech někdy rodiče neplní svou funkci a nepředávají dětem správné hodnoty, a hlavně nejdou příkladem, tak aby od nich děti mohly získat povědomí a praxi, jak správně chápat a žít křesťanské manželství. Rodinné a další sociální prostředí, ve kterém děti vyrůstaly, na nich zanechává řadu negativních dopadů. Pak ti, kteří přicházejí žádat o církevní sňatek, nejsou dostatečně vyvrálí ve svých motivech, pochází z rozdílných sociálních prostředí a také přicházejí s odlišnými zkušenostmi a životními příběhy. Často už zejména mladí lidé nerozumí církevnímu jazyku a významům a jejich očekávání se míjejí s tím, co je po nich vyžadováno od církve.¹⁸² Příprava na manželství ohledně věroučných a etických otázek tak zastihuje snoubence v různých úrovních povědomí, často velmi nízkého. Na otázku, proč chtějí vstoupit do svátostného manželství, zmiňují slovo Bůh velmi zřídka.

S tím souvisí narůstající počet církevních svateb, kdy je pouze jeden ze snoubenců pokřtěný v katolické církvi a druhý pochází z jiné křesťanské církve nebo se k žádné nehlásí. Dle vlastní zkušenosti příprav na manželství vidíme, že je mnoho párů, kde ani jeden z nich

¹⁸⁰ Srov. tamtéž, čl. 210.

¹⁸¹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 37.

¹⁸² Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 2.3.

není skutečně praktikující křesťan a kostel navštíví (v lepším případě) pouze během hlavních životních událostí a církevních slavností. V každém případě by v přípravě neměla nikdy chybět pomoc v prohloubení života podle evangelia a osobního vztahu s Bohem.¹⁸³

Už během přípravy je prospěšné snoubence seznámit s možnostmi, kam a na jaké osoby se mohou *obrátit o pomoc* v jakýchkoli těžkostech. Mohou to být různí rádci, odborníci a vhodné manželské páry či rodiny.¹⁸⁴

Manželství nelze chápat jako něco, co už je sňatkem dokončené. Manželé se stávají tvůrci svých společných dějin, těmi, kdo plánují a uskutečňují *společný projekt*. Měli by se dívat do budoucnosti a snažit se ji vytvářet každým dnem opření o Boží milost. Manželský slib je nutno vnímat jako vykročení na cestu, na které mohou oba partnery čekat různá úskalí. Je dobré, aby snoubenci byli vedeni k tomu se postavit ke svému manželství jako projektu a pobavit se detailně o cílech, prostředcích a možnostech, které se jim nabízejí.¹⁸⁵ Snoubenci by si měli uvědomit, že moment svatby není cílem jejich přípravy, ale tím je *celé manželství*, které je vykročením po cestě radostí i starostí, a že budou procházet různými obdobími, které budou jejich manželství silně ovlivňovat (budování vlastního domova, příchod dětí, stárnutí apod.).

2.4.2. Role manželů při bezprostřední přípravě

Páry, které žádají o církevní sňatek, často neví, co očekávat od přípravy. Někteří si přímo říkají, že o manželství „vědí už své“ a nepotřebují přípravu, a to zejména, když ji vede kněz, protože co by jim přece mohl poradit, když sám v manželství nežije. Tento pohled je velmi zjednodušený a ukazuje na nízkou schopnost reflexe u snoubenců. Oddávající kněz nebo jáhen má jistě v přípravě na manželství své nezastupitelné místo. Je ale také naprosto nezbytné, aby do přípravy byly zapojeny křesťanské páry se svými zkušenostmi a svědectvím.¹⁸⁶ Vlastní zkušenost ukazuje, že ve zpětné vazbě po přednáškách, kdy se

¹⁸³ Srov. tamtéž.

¹⁸⁴ Srov. AL, čl. 211.

¹⁸⁵ Srov. tamtéž, čl. 218.

¹⁸⁶ Srov. FRANTIŠEK, „Katecheze Svatého otce Františka o rodině a manželství, 18. [Zasnoubení]“ (27. května 2015) in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života III.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 231.

dotazujeme, jak přípravu hodnotili a co si odnášejí, jsou v drtivé většině pozitivní a cenné reakce.

Pro přípravu snoubenců je velmi prospěšné, když jsou do ní zapojeny kromě zkušených a manželů také rodiny a církevní společenství a další vhodní.¹⁸⁷ Příprava na manželství obsahuje rozmanitost témat, která by měla být ve vzájemném souladu a samozřejmě v duchu učení církve. K tomuto úkolu je nutno pověřit odpovídající a náležitě připravenou skupinu služebníků. Tato skupina by měla být složena nejen z křesťanských manželů a neměli by zde chybět ani odborníci z oblasti medicíny, psychologie či práva. V této skupině má být přítomen i kněz.¹⁸⁸

Papež František upozorňuje, že v rámci přípravy na manželství je užitečné nabídnout přednášky a konference na různá témata. Nicméně je podle něj důležité zahrnout i několik osobních setkání, která umožní adresně a díky oboustrannému rozhovoru přijmout bohatství, které svátostné manželství představuje. Naučit se mít rád svého budoucího partnera na celý život v křesťanském duchu nelze zvládnout jen při krátkém seznámení s obřadem manželství.¹⁸⁹

Důležitost přítomnosti manželů při přípravě na manželství je právě v jejich *zkušenosti a autenticitě*, která z nich vychází. Jejich svědectví může podpořit ostatní páry a snoubence na cestě k radostnému manželství. Jako nejvhodnější se jeví potkávat se a sdílet v menších skupinách, případně individuálně, a vytvářet přátelskou a osobní atmosféru. Dobré je setkávat se přímo doma u těch, kdo přípravu vedou, aby se tam cítili snoubenci přijímání a vítání.¹⁹⁰

2.5. Doprovázení manželů po svatbě

Dokumentu *Příprava na svátost manželství* doporučuje nekončit přípravu na manželství sňatkem, ale pokračovat v ní zvláště v prvních pěti letech manželství pomocí doprovázení, například formou kurzů organizovaných farnostmi. Odvolává se přitom na *Familiaris consortio*.¹⁹¹ Jan Pavel II. v ní nabádá, aby úkolem pastorače bylo nejen náležitě připravit

¹⁸⁷ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 17 a 18.

¹⁸⁸ Srov. tamtéž, čl. 42.

¹⁸⁹ Srov. AL, čl. 208.

¹⁹⁰ Srov. DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT, *Katechumenátní cesty pro manželský život*, čl. 20-21.

¹⁹¹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 73.

páry na manželství, ale také se věnovat mladým manželům v počátcích jejich společné cesty. Tuto pomoc mají poskytovat všichni členové církevního společenství. Mladí manželé pak nemají pomoc pouze přijímat, ale také svým svědectvím a poctivým úsilím svého života představovat obohacení pro jiné páry, a to i ty, které žijí v manželství již delší dobu.¹⁹²

Doprovázení mladých manželů nejvíce rozvinul papež František ve své posynodní exhortaci *Amoris laetitia*. Odvolává se na synodní otce, kteří upozornili na to, že první roky manželství jsou velmi podstatným a také choulostivým obdobím, ve kterém si manželé více uvědomují skutečnosti manželství. Jako velmi důležitá se zde jeví role zkušených manželů, kteří by měli být k dispozici mladším párům. Určitě je vhodné i přispění různých sdružení, společenství a církevních hnutí. Je namístě mladým manželům zdůraznit otevřenost pro přijetí dětí, podpořit jejich svátostný život, rodinnou spiritualitu, modlitbu a také vytváření společenství s dalšími rodinami.¹⁹³

Už v dokumentu II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes* se hovoří o doprovázení manželů v prvních letech jejich soužití. „Různé společenské aktivity, zvláště sdružení rodin, se mají snažit poučováním i činnostmi utvrzovat mladé lidi i manžele, hlavně nedávno oddané, a formovat je pro rodiny, společenský a apoštolský život.“¹⁹⁴ A na jiném místě: „Rodina se bude velkomyslně dělit o své duchovní bohatství i s jinými rodinami. Jelikož křesťanská rodina vzchází z manželství, jež je obrazem úmluvy lásky mezi Kristem a církví i účastí na ní, má přispívat k poznání živé Spasitelovy přítomnosti ve světě a pravé povahy církve jak manželskou láskou, velkomyslnou plodností, jednotou a věrností, tak i láskyplnou spoluprací všech členů.“¹⁹⁵

Papež Pavel VI. v encyklice *Humanae vitae* také oceňuje spolupráci manželských párů a pomoc sobě navzájem. „Mezi plody, které zrají z vytrvalého úsilí o věrnost Božímu zákonu, je třeba zvláště ocenit ochotu manželů podělit se o své zkušenosti s jinými manžely. K mnoha jiným podobám povolání laiků k apoštolátu přibyl zvláště cenný způsob: pomoc těm, kteří se nacházejí ve stejné situaci. Manželé naplňují své apoštolské poslání tím, že se stávají průvodci

¹⁹² Srov. FC, čl. 69.

¹⁹³ Srov. AL, čl. 223.

¹⁹⁴ GS, čl. 52.

¹⁹⁵ Tamtéž, čl. 48.

jiných manželů. Mezi všemi formami křesťanského apoštolátu je potřeba tuto cestu považovat za jednu z nevhodnějších.“¹⁹⁶

Jak upozorňuje papež František, doba zasnub často neskýtá dostatek prostoru pro uvědomění si všech věcí, které patří k náležitě přípravě na manželství. Může to být způsobeno jednak ukvapeností svatby, jednak také pozdějším dozríváním lidí, což se dnes projevuje stále více.¹⁹⁷

V současné hektické době je dobré zdůrazňovat, aby se mladí manželé nenechali strhnout množstvím aktivit a pracovních povinností a nacházeli si kvalitní čas pro sebe sama, pro sebe navzájem a také pro vztah Bohem.¹⁹⁸ Na přípravách doporučujeme snoubencům, aby si i v manželství stále udrželi chvíle, které budou věnovat jeden druhému (jakoby takové „rande“), a to i v době starostí o děti a při jiných povinnostech, či spíše hlavně v této době.

Papež František v *Amoris laetitia* zmiňuje některé praktické podněty pro rodinný život.¹⁹⁹ My sami s manželkou nabízíme své inspirace jak během doprovázení manželů, tak už při přípravě na manželství. Jedná se o plánování programu např. formou sdíleného kalendáře, udržování otevřené komunikace a sdílení společného času. Velmi důležité je reflektování návyků z původních rodin a vytvoření (po vzájemné dohodě) vlastních zvyků a rituálů, které udržují dobré klima v rodině a pomáhají překlenout krizová období. Nastavení zvyků, návyků a rituálů je pak velmi cenné a důležité zvláště ve výchově dětí.

Konkrétní metodu doprovázení nabízejí autoři publikace *Doprovázení mladých manželů ke zralému vztahu*. Mají za to, že ve shodě s církevními dokumenty a v prostředí místních církví jsou pro doprovázení především mladých manželských párů vhodní právě manželé, kteří jsou zkušení a získali potřebnou formaci v rámci specializovaného kurzu. Nejlepší forma se na základě zkušeností jeví právě párové doprovázení.²⁰⁰ Ve svém přístupu vycházejí výše zmiňovaní autoři z apoštolské exhortace *Evangelii gaudium*. Papež František v ní vyzdvihuje potřebu přívětivosti církve v dnešní době. „V tomto světě mohou vysvěcení služebníci i ostatní pastorační pracovníci zpřítomňovat vůni blízké Ježíšovy přítomnosti i jeho osobní

¹⁹⁶ PAVEL VI., Encyklika *Humanae vitae*, čl. 26.

¹⁹⁷ Srov. AL, čl. 217.

¹⁹⁸ Srov. tamtéž, čl. 224.

¹⁹⁹ Srov. tamtéž, čl. 225 a 226.

²⁰⁰ Srov. Josef ZEMAN, Jindřich ŠRAJER, Jindřich KOTVRDA, *Doprovázení mladých manželů ke zralému vztahu – Úvod do metodiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015, s. 11-12.

pohled. Církev musí uvádět své členy – kněze, řeholníky a laiky – do tohoto ‚umění doprovázet‘, aby se všichni neustále učili zout si opánky z nohou před posvátným územím druhého (srov. Ex 3,5). Musíme dát svému putování rytmus uzdravující blízkosti, s uctivým pohledem plným soucitu, a zároveň spořádaně a svobodně povzbuzovat ke zrání v křesťanském životě.“²⁰¹

2.6. Doprovázení manželů během celého manželství

Manželství a rodiny jsou zejména v dnešní době sužovány mnoha obtížemi. Mají různé ekonomické, existenční, sociální a duchovní těžkosti. Někdy jsou úplně rozpadlé nebo jim hrozí rozpad. Vyskytují se v nich různé sociální patologické jevy (násilí, alkoholismus apod.). Nemusí se ovšem jen jednat o tak závažné problémy, ale těžkosti mohou být různého menšího charakteru nebo jsou ještě na začátku upadnutí do větší komplikací. I v takových momentech mohou manželům a rodinám být na blízku jiné rodiny: „Apoštolské působení rodiny dále vyzařuje tělesnými a duchovními skutky bliženské lásky také na jiné rodiny, zejména na ty, které jsou nejvíce odkázány na pomoc a podporu, na chudé, nemocné, pokročilého věku, duševně a tělesně postižené, sirotky, vdovy, opuštěné manžele, neprovdané matky, a také na ty, na které v těžkých situacích doléhá pokušení k umělému potratu, a na další podobné případy.“²⁰²

Manželé často pod vlivem výše zmíněných jevů a své lidské hříšnosti ubližují jak sobě navzájem, tak svým dětem, dalším v rodině i mimo svou rodinu. Zejména v případě manželů, kteří tvoří jedno tělo a jsou si nejbližší, jak jen si mohou dva lidé být, bývají zranění o to bolestnější. Bůh však ukazuje svou milosrdnou lásku tím, že je připraven odpustit všem, kteří o to žádají. Manželé jsou také voláni, aby byli schopni odpustit svému partnerovi. Ale to může být velmi náročné a někdy si žádá dlouhé období. Ovšem díky odpuštění je možno překonat mnoho manželských krizí a zamezit rozpadu manželství. Pro zvládnutí různých obtíží, uzdravení zranění v rodinách a dosažení skutečného odpuštění je potřeba i podpory od blízkých, přátel, ale někdy i profesionální pomoc.²⁰³

²⁰¹ FRANTIŠEK, Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium* o hlásání evangelia v současném světě (24. listopadu 2013), Praha: Paulínky, 2014, čl. 169.

²⁰² FC, čl. 71.

²⁰³ Srov. AL, čl. 236.

Jak zmiňuje *Amoris laetitia*, diecézní ordinář má odpovědnost připravit dostatek spolupracovníků, jak duchovních tak laiků, kteří budou poskytovat pomoc manželům rozvedeným, ale zejména těm, kteří jsou v krizích a čelí těžkostem. Tato pomoc má zahrnovat náležitě informace, poradenství a také mediaci.²⁰⁴

²⁰⁴ Srov. AL, čl. 244. V olomoucké arcidiecézi je např. nabízena konkrétní služba mediace metodou transformativního přístupu k řešení konfliktů. Tuto službu poskytuje několik proškolených manželských párů, včetně nás s manželkou, viz <https://manzelskamediace.cz/> (navštíveno 20. 4. 2023).; Situace, kterých se může doprovázení týkat zpracoval přehledně na základě exhortace *Amoris laetitia* Michal Kaplánek v knize Michal KAPLÁNEK, „Pastorace blízká člověku,“ in *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: realita rodin – životní a pastorační výzvy*, ed. Jindřich ŠRAJER, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019, s. 129.

3. Pastorace a formace rodin a manželských párů ke službě v přípravě na manželství

3.1. Pastorace rodin a manželů jako trvalý úkol církve

Jak už bylo zmíněno, všichni, kdo vstupují do manželství a jsou otevřeni dětem, už se automaticky (třeba i nereflktovaně) podílejí na jejich přípravě na manželství. Nejprve tím, jak vychovávají. Pak se některé páry zapojují i do přípravy na dobrou volbu povolání u ostatních dětí, dospívajících a zejména snoubenců. Některé rodiny a manželé se věnují jiným rodinám v rámci nějaké církevní organizace a vedení různých pastoračních aktivit, nebo jim poskytují konkrétnější pomoc a podporu v rovině lidské, duchovní, morální či znalostní. Tím napomáhají jiným rodinám a manželům, aby lépe plnili svůj úkol na poli přípravy na manželství. Ti všichni si zaslouží konkrétní pastorační péči a podporu od církve a jejich představitelů.

Po skončení bezprostřední přípravy na manželství se nabízí jako vhodné přejít do následné a stálé pastorace manželů a rodin. Jedním z motivů je i umožnit rodinám, aby nacházely své specifické poslání v rámci církve.²⁰⁵

Jan Pavel II. velmi naléhavým způsobem zdůrazňuje, že pastorační úsilí směřující k podpoře rodin má být v církvi stěžejní. Jak podtrhuje, v budoucnu bude evangelizace záviset z velké části právě na rodině jakožto domácí církvi. Pastorace se nemá týkat jen křesťanských rodin, ale i všech rodin vůbec, zejména pak těch, které jsou v těžkostech. Všem se nabízí naděje a pomoc, aby se mohly přiblížit ideálu, který pro ně s láskou připravil Stvořitel už od počátku.²⁰⁶

Papež František také zmiňuje, že by se pastorační snahy a hlásání radostné zvěsti nemělo zastavovat jen u teorie, která by byla oddělená od reality, od běžných a skutečných problémů, které rodiny prožívají. Pastorace by měla rezonovat a odpovídat na to, co lidé ve svém nejhlubším nitru skutečně očekávají. Jedná se zejména o potřebu důstojnosti jako osoby, realizace ve vztazích a společnosti a potřeba užitečnosti a plodnosti. Je nutno odvíjet pastorační práci od nějakých obecných měřítek, ale vnímat konkrétní potřeby v různých částech světa a

²⁰⁵ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 57.

²⁰⁶ Srov. FC, čl. 65.

zejména těch, které jsou nejvíce sekularizované. Hledat tedy adekvátní a účinné možnosti předávání hodnot a radostné zvěsti o manželství.²⁰⁷

Papež František rovněž vybízí pastýře, aby povzbuzovali rodiny k pravidelné účasti na svátostech či duchovních obnovách. Mají jim nabízet duchovní vedení a zejména podporovat je v pravidelné modlitbě jak společné, tak osobní. Pastorační rodin by se měla opírat o Písmo a jeho četbu jak v rodině, tak i v rámci celého církevního společenství.²⁰⁸

3.1.1. Úloha biskupů, kněží a jáhnů při pastorační rodině a manželství

Už zmíněný papež Pius XI. zdůrazňuje spolupráci biskupů, kněží a pověřených laiků na přípravě na manželství. Biskupové, kteří jsou povolání, aby řídili církve, a jim svěřeni kněží mají pečovat o řádná manželství. Na pomoc si mají vybrat k tomuto účelu povolané a připravené laiky.²⁰⁹

Jan Pavel II. v adhortaci *Familiaris consortio* definuje spolupráci a role členů církve v jejich hierarchickém postavení v pastorační péči o manžele a rodiny. V diecézi je biskup ten, který má mít v patrnosti pastorační rodinu. Jednak o ní rozhoduje a měl by ji vnímat také jako jednu z pastoračních priorit. Měl by se (v rámci možností) i osobně angažovat jak pro rodiny samotné, tak i pro ty, kteří mu v této oblasti pomáhají. Duch rodiny dle evangelia by se měl projevovat už v diecézi samotné. „Diecézní rodina“ by se tak měla stát vzorem a nadějí pro každou rodinu. Kněží, kteří jsou biskupovi oporou, mají vynaložit podstatnou část své služby právě manželům a rodinám. Stejně i jáhnové mají intenzivně pomoci na tomto poli, zejména když mají pověření právě pro tuto oblast. Duchovní mají poskytovat svou péči rodinám nejen v oblasti morálky a liturgie, ale také v osobních a společenských záležitostech a být nablízku i v těžkostech a starostech. Pokud kněz vykonává tuto službu v patřičném duchu rozlišování a pravého apoštolátu, získává on sám inspiraci a podporu pro své vlastní povolání. „Kněz nebo jáhen, připravený včas a důkladně na takový apoštolát, má být stále rodinám otcem, bratrem, pastýřem a učitelem, musí jim pomáhat prostřednictvím milosti a osvěcovat je světlem pravdy.“²¹⁰

²⁰⁷ Srov. AL, čl. 201.

²⁰⁸ Srov. tamtéž, čl. 227.

²⁰⁹ Srov. CC, čl. 111.

²¹⁰ FC, čl. 73.

Spolupráce duchovních a laiků vyvěrá z Kristova prorockého poslání. Laici svědčí slovem, životem a svou vírou. Duchovní pak mají úkol rozlišování, aby tato svědectví byla skutečně ve shodě s evangeliem a učením církve.²¹¹

V rámci pastorace rodin a manželů jsou důležité různé instituce a centra, ať už zřízená na úrovni České biskupské konference, nebo jednotlivých diecézí. Pomoc mohou nabízet i další organizace ve společnosti. Pro náležité zvládnání pastorace rodin a manželů je také potřebné připravit patřičnou formaci a vzděláním pro duchovní osoby i laiky a přizvat na pomoc další odborníky.

Na úrovni České biskupské konference je potřeba zmínit Národní centrum pro rodinu, jehož účelem je získávat informace a poznatky, které se týkají rodin v celé naší republice. Spolupracuje s teologickými fakultami a dalšími institucemi. Centrum dále podporuje samotné rodiny a také prorodinné aktivity a v neposlední řadě se podílí na přípravě snoubenců. A to i nepřímou, totiž vzdělávacími programy pro osoby, která se pak na přípravách podílejí.²¹²

Na úrovni diecézí se pak v rámci pastoračního plánu mají vytvářet plány a programy Center pro rodinu, která dále realizují systematicky formaci konkrétních osob, určených k přípravě na manželství. Poskytují konzultace, podílejí se na monitorování, vytváření, a vyhodnocování témat a kurzy blízkých a bezprostředních příprav na manželství.²¹³

V olomoucké arcidiecézi se Centrum pro rodinu podílí na přípravě obsahů jednotlivých témat a realizuje příslušné kurzy pro určené manželské páry, které se pak stávají lektory snoubeneckých příprav. Takto vyškolený manželský pár pak ve spolupráci s děkanátními Centry pro rodinu přednáší jednotlivá témata.

Vzdělávání se netýká pouze manželských párů, ale je potřeba připravovat také duchovní osoby. Konstituce *Gaudium et spes* hovoří o důležitém úkolu kněží v rámci pastorace rodin a manželů: „Kněží mají povinnost získat si ve věcech týkajících se rodiny náležité vzdělání a podporovat povolání manželů v jejich manželském životě různými pastoračními prostředky, kázáním Božího slova, liturgií a jinou duchovní pomocí, vlídně a trpělivě je posilovat v obtížích a upevňovat je v lásce, aby se tak vytvářely opravdu výborné rodiny.“²¹⁴

²¹¹ Srov. tamtéž, čl. 73.

²¹² Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 7.

²¹³ Srov. tamtéž.

²¹⁴ GS, čl. 52.

Papež František v exhortaci *Amoris laetitia* nabádá taktéž ke vhodné přípravě kněží. „V odpovědích na konzultace rozeslané do celého světa se ukázalo, že kněží postrádají vhodnou formaci k zacházení se složitými aktuálními problémy rodin. V tomto smyslu může být také užitečná zkušenost dlouhé východní tradice ženatých kněží.“²¹⁵

Formace duchovních osob se má odehrávat už v semináři. Bohoslovcům nemůže stačit pouze znalost církevní nauky ohledně manželství. Někteří si mohou přinášet ze svých rodin určitá zranění a nedostatky. Během formace by měli získávat potřebnou zralost, sebeúctu, psychickou rovnováhu a umět i nakládat se svými city. K tomu pomáhá udržování vztahů se svými vlastními rodinami, ale také s jinými rodinami v různých farnostech a tím získávat lepší vhled do reality rodin. V praktické pastoraci se kněz setkává a měl by se setkávat hlavně s rodinami. Pro formaci kněze a jeho náležité vnímání hodnoty, přínosů a propojení všech povolání v církvi je důležitá interakce s rodinami, laiky, zvláště pak se ženami.²¹⁶

Vhodná připravenost pro pastoraci rodin a manželů se týká také jáhnů, osob v zasvěceném životě a laických spolupracovníků, zejména katechetů a pastoračních pracovníků.²¹⁷

Mnoho aktivit v rámci pastorace rodin a manželů, jak bylo naznačeno, lze velmi dobře a užitečně realizovat na nad-farní úrovni – jak v rámci diecéze, tak děkanátů. Ovšem nejpřínosnějším prostorem zůstává pro pastoraci hlavně farnost. Celá farnost jakožto „farní rodina“ by měla vytvářet vstřícné prostředí pro manžele a jejich rodiny, kde se budou cítit jako doma. Různá společenství a aktivity ve farnosti by měla vnímat potřeby a vycházet vstřícně rodinám.²¹⁸

3.1.2. Pastorační role odborníků, spolků a iniciativ

Solidarita mezi rodinami se projevuje také organizovaným způsobem. Takové formy nabízí například různá sdružení rodin a pro rodiny. Kromě sbližování se jednotlivých osob a rodin se mohou potkávat a vzájemně se podporovat i celá společenství. A to jak v hledání odpovědí na společné otázky rodinného života, tak i modlitbou. Jan Pavel II. pak dodává:

²¹⁵ AL, čl. 202.

²¹⁶ Srov. tamtéž, čl. 203.

²¹⁷ Srov. tamtéž, čl. 202.

²¹⁸ Srov. tamtéž.

„Není to snad drahocenná forma vzájemného apoštolátu rodin? Důležité je, aby se rodiny snažily mezi sebou vytvořit pouta solidarity.“²¹⁹

Ovšem i různá jiná uskupení a společenství věřících jsou pozváni, aby přispěli k pastorační rodin různými způsoby. Může se jednat o nabídku určitých spiritualit, duchovních obnov a pomoci ve výchově a obecně v apoštolátu. Rodinám tak mohou poskytnout podporu ve způsobu života podle evangelia a křesťanských hodnot a nikoli podle veřejného mínění, povzbuzovat je ke skutkům vzájemné lásky a otevřenosti.²²⁰

Rodiny a organizace na podporu rodin by se měly angažovat také pro obecné blaho nejen církve, ale i celé společnosti. Důležité je i nasazení laiků a spolků také ve společenském, kulturním a politickém prostředí a jejich ochota vytvářet v těchto oblastech důležitý dialog a spolupráci. Mohou tak lépe ochraňovat kulturní a mravní hodnoty ve společnosti. Organizace pak můžou (s ohledem na skutečné a aktuální potřeby rodin) ovlivňovat ekonomické, právní a etické prostředí a podmínky, ve kterých rodiny žijí a posilovat správné postavení žen a přispívat k náležitě výchově dětí ve školách. Zasazovat se o vhodný sociální řád a právní prostředí, které je vstřícné rodinám a podporuje důstojnost člověka ve všech jeho životních stádiích.²²¹

Jak upozorňuje papež František, rodiče mají sice ve výchově dětí první místo, ale neměla by spočívat pouze na nich. Pro zralý vývoj v oblasti socializace, vztahů, citů a vůbec interakce s druhými je dobré, aby místní církve a různá křesťanská společenství nabízely svou podporu. Aby tak výchova směřovala k plnému rozvíjení všech složek dítěte.²²²

Rodinám mohou vhodně pomoci také odborníci z řad lékařů, psychologů, sociálních pracovníků a právníků apod., kteří jednotlivě nebo ve sdruženích poskytují svou radu a podporu nebo pomáhají. Je dobré zmínit centra manželského poradenství k různým rodinným situacím, jakým jsou například závislosti, násilí, či nevěra. Podobně mohou nabídnout pomoc rodičům s hůře zvladatelnými dětmi.²²³

²¹⁹ JAN PAVEL II., Dopis rodinám *Gratissimam sane*, čl. 16.

²²⁰ Srov. FC, čl. 72.

²²¹ Srov. AL, čl. 201; FC, čl. 72.

²²² Srov. AL, čl. 279.

²²³ Srov. FC, čl. 75; AL, čl. 229.

V oblasti pastorační rodin mohou být velmi nápomocni teologové a další odborníci. Jejich znalost rodinné problematiky a církevního učení pomáhá k pochopení víry a porozumění výrokům magisteria.²²⁴

Laičtí pracovníci, kteří mají na starost rodinnou pastorační, by měli být formováni dostatečně i za pomoci odborníků z oblastí pedagogiky, psychologie, sexuologie, medicíny, sociálních oborů, práva a dalších. Zmínění odborníci by se také měli podílet svými návrhy na pastoračních činnostech. Formace pastoračních asistentů může obsahovat i přípravu na manželství, která je zahrnuta do širšího církevního procesu a přístupu. Potřeba odpovídající pastorační formace vystupuje zejména při řešení krizových situací v rodinách.²²⁵

3.1.3. Rodinná katecheze

Tím, že církev vykonává svůj učitelský úkol a předává vhodným způsobem křesťanskou zvěst a nauku, pomáhá rodinám žít podle evangelia a plnit jejich úkol laického apoštolátu. Katechismus katolické církve charakterizuje místo katecheze v rodinné pastorační následujícím způsobem: „Rodiče musí začít vychovávat děti k víře již od nejútlejšího věku. To se uskutečňuje již tehdy, když si členové rodiny pomáhají růst ve víře svědectvím křesťanského života podle evangelia. Rodinná katecheze předchází, doprovází a obohacuje jiné způsoby poučování ve víře. Rodiče mají poslání naučit děti modlit se a objevit v sobě povolání Božích dětí. Farnost je pro křesťanskou rodinu eucharistickým společenstvím a srdcem liturgického života; je to výsadní místo katecheze dětí i rodičů.“²²⁶

Jak už bylo řečeno, rodina má ve výchově výsadní postavení. Ovšem církev jí v tom má být nápomocna. Jednak tím, že prostřednictvím určených duchovních a laiků pomáhá s výchovou, ale také tím, že pomáhá rodičům, aby lépe vychovávali. Zde mohou právě pomoci různé katechetické programy, kurzy, aktivity a různé další iniciativy.²²⁷

²²⁴ Srov. FC, čl. 73.

²²⁵ Srov. AL, čl. 204.

²²⁶ KKC, čl. 2226.

²²⁷ Srov. JAN PAVEL II., Dopis rodinám *Gratissimam sane*, čl. 16.

V katechezích by se nemělo nikdy opomenout to, co říká církev o sexuální morálce. Pro rodiny a jejich úkoly ve výchově je důležité mít správné povědomí o hodnotách povolání k panenství a celibátu a samozřejmě o povolání k manželství.²²⁸

Katecheze se nemá zaměřovat pouze na věroučné záležitosti, ale poskytnout i kurzy a vzdělávací programy týkající se komunikace s dětmi, vývojové pedagogiky a dalších znalostí potřebných pro zdravou a správnou výchovu.²²⁹

Na závěr této podkapitoly ještě přidávám výstižné shrnutí významu katecheze a podnět k úsilí o její realizaci z dokumentu *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*: „Je nutno podtrhnout, že v současnosti zaujímají prvořadé místo v pastorační rodinné katecheze. Tyto katecheze se organickým způsobem, kompletně a systematicky zabývají skutečnostmi rodinného života, které jsou předkládány podle měřítka víry, ve světle Božího slova, jež v církvi ve věrnosti magisteriu interpretují kompetentní pastýři, kteří v tomto katechetickém procesu opravdově přispívají k prohloubení spasitelné pravdy o člověku. Je třeba vynaložit nemalé úsilí na prokázání rozumnosti a věrohodnosti evangelního učení ve vztahu k manželství a rodině, a v tomto smyslu také znovu uspořádat výchovný systém církve.“²³⁰

3.1.4. Některé praktické aspekty pastorace

Bohužel běžnou realitou našich farností je, že se manželské páry po svatbě „vytráí“ z místní církve a nelze je potkat ani při pravidelných nedělních bohoslužbách. Pak se objevují, až když přicházejí se svými dětmi ke svátosti křtu, prvnímu svatému přijímání, nebo když se účastní pohřbu, svatby apod. Zde jsou možnosti tyto rodiny oslovit a využít co nejvíce těchto příležitostí ukázat na ideál manželství žitý podle křesťanských hodnot. Další možností jsou různé návštěvy v rodinách spojené např. s udělováním svátostí a žehnání. Zde mohou být opět nápomocny zkušenější manželské páry. Mohou být třeba jen nablízku nejen mladším manželstvím, ale i všem ostatním, pomoci jim podle jejich aktuálních potřeb a také se snažit o jejich křesťanský rozvoj. V dnešní hektické době, kdy mnoho rodin není ochotno trávit čas na

²²⁸ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Lidská sexualita: pravda a význam – zásady pro výchovu v rodině*, čl. 101.

²²⁹ Srov. tamtéž, čl. 134.

²³⁰ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*, čl. 45.

různých setkáních, kurzech a aktivitách, mohou být spíše prospěšné drobné iniciativy a ochota a nabídka být nablízku. Tím se stává rodinná pastorec v podstatě misionářskou.²³¹

Za zmínku stojí i ekumenický dialog, díky němuž se organizují pro smíšená manželství společné pastorační aktivity. Manželům pomáhají, aby navzdory rozdílností ve víře žili opravdu křesťanským životem podle evangelia a lépe překonávali rozličné závazky vzhledem k jejich církvím.²³²

3.2. Formace manželů pro přípravu na manželství a pastorec rodin

V poslední kapitole se zmíním o formaci manželských párů, s cílem zvýšení jejich odbornosti. K tomu slouží jednak organizované kurzy a školení, ale také pedagogické a psychologické metody a nástroje.²³³ „K této přípravě na manželství v jejích různých stupních, které jsme zde naznačili a popsali jen v hlavních rysech, mají se cítit povolány křesťanské rodiny a celá obec věřících. Bylo by žádoucí, aby se biskupské konference, zapojené v příslušných akcích, zaměřených na to, aby si nastávající manželé plně uvědomili důležitost svého rozhodnutí a duchovní správci měli možnost přesvědčit se o jejich vnitřní disponovanosti, postaraly o vydání ‚Směrnic pro pastorec rodin‘. V nich má být stanoven především minimální obsah, trvání a metoda přípravného manželského kursu. Přitom se musí uvést do vzájemné rovnováhy různé jeho složky – věroučné, pedagogické, právní a lékařské – které se týkají manželství. Mají být podávány tak, aby kandidáti manželství vedle prohloubení svých znalostí poznali i důvody k činné účasti na životě církevního společenství.“²³⁴

Příprava na manželství, jak už bylo ukázáno v předcházejících kapitolách, zahrnuje rozmanitou plejádu témat nejen z oblasti učení církve, ale také z medicíny, psychologie, sociologie i práva. Obsáhnout všechny tyto oblasti vyžaduje vytvoření skupin náležitě formovaných spolupracovníků. Důležité místo v těchto skupinách mají mít zejména zralé a zkušené křesťanské páry.²³⁵ Tito spolupracovníci mají projít vzdělávacím programem, kde se mohou seznámit nejen s obsahem výše zmíněných témat a oblastí, ale s metodami, jak je

²³¹ Srov. AL, čl. 230.

²³² Srov. KKC, kán. 1636.

²³³ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 10.

²³⁴ FC, čl. 66.

²³⁵ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 42.

předávat. Výběr spolupracovníků na přípravě na manželství má v kompetenci biskup a ti, kteří jsou jím k tomu delegováni.²³⁶ Jejich formace a vzdělávání by měla probíhat na pastoračních střediscích, tedy na úrovni, která je nad jednotlivými farnostmi. Pro práci v celé diecézi a případně v cizích diecézích je potřebná kanonická mise.²³⁷ Týká se to i doprovázení manželů a vůbec pastorece manželů a rodin. Všichni, kteří se na ni přímo podílejí, by měli být patřičně formováni a připravováni.²³⁸

Ovšem před tím je důležitý samotný výběr vhodných manželských párů. Tito by měli být svým křesťanským životem z víry a také dalšími osobnostními vlastnostmi disponováni k této službě. Dokument *Příprava na svátost manželství* předkládá, co se čeká od spolupracovníků, určených pro odpovědnou službu v přípravě na manželství. „Tito spolupracovníci mají být pevní v učení církve, naprosto věrní učitelskému úřadu církve, aby s pomocí dostatečných, důkladných znalostí a svědectvím vlastního života mohli předávat pravdy víry a odpovědnost spojenou s manželstvím. Je tedy více než samozřejmé, že tito vychovatelé musí být také připraveni přijímat snoubence nehladě na jejich sociálně-kulturní původ, intelektuální vzdělání a konkrétní schopnosti. Nezbytným předpokladem splnění jejich úkolu je dále jejich svědectví života z víry a radostné obětavosti. Budou čerpat ze svých životních zkušeností a lidských problémů, aby mohli snoubeneckému páru osvětlovat křesťanskou pravdu.“²³⁹

V dokumentu *Katechumenátní cesty pro manželský život* jsou zmíněny některé konkrétní možnosti a rady ohledně členů týmu určeného pro přípravu na manželství „Jeho součástí případně mohou být také osoby žijící v manželské rozluce, které zůstaly věrné svátosti a mohou nabídnout své konstruktivní svědectví a zkušenosti o svém povolání, a tak pomoci ukazovat vstřícnou tvář církve, která je plně ponořena do každodenní reality a stojí po boku všech. Je třeba dbát na to, aby tento úkol nebyl svěřen pouze jediné manželské dvojici, ale několika, nejlépe různého věku, a aby tým nebyl po mnoho let stejný, ale byla zajištěna přiměřená obměna.“²⁴⁰

²³⁶ Srov. Tamtéž, čl. 44.

²³⁷ Srov. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, čl. 4.5.

²³⁸ Srov. DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT, *Katechumenátní cesty pro manželský život*, čl. 8.

²³⁹ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 43.

²⁴⁰ DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT, *Katechumenátní cesty pro manželský život*, čl. 21.

Manželské páry pokročilí ve víře mají být vybaveni nejen znalostmi ohledně nauky církve, ale i metodami používaných při katechezích. Manželé mají využít co nejlépe svých zkušeností a nabytých znalostí pro vytvoření vhodné duchovní a kulturní atmosféry a prostředí, v němž se mají snoubenci připravovat na svátost manželství.²⁴¹

Jak už bylo naznačeno v předcházejících kapitolách, tak organizace příprav manželů, jakož i jiných odborníků by se měla konat na úrovni České biskupské konference a diecézí, které k tomu zřizují vhodné centra a instituce, případně využívají jiných vhodných organizací.

²⁴¹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství*, čl. 18.

Závěr

Domnívám se, že tato práce ukazuje zřetelně, jak významnou úlohu mají rodina a manželé v přípravě na manželství. Církevní dokumenty se v posledních několika desítkách let, a zejména po II. vatikánském koncilu, intenzivněji zabývají otázkou důstojnosti manželství. Reflektuje se v nich nejen to, jaké jsou podstatné vlastnosti křesťanské manželství, co znamená pro samotné manžele, ale především, jaký je jeho jedinečný přínos pro celou církev a celý svět. Význam manželství se projevuje v nezcizitelném právu a povinnosti manželů přijmout a vychovávat děti.

Dnešní stav společnosti, co se týče manželství, nelze považovat za uspokojivý a vstřícný. Nezralost mladé generace a neochota vstupovat do manželství, časté rozvody a odpor k odpovědnému přijetí sexuality a rodičovství jsou dnes běžnými jevy. Tato nepříznivá atmosféra a kultura ovšem negativně neovlivňují jen lidi mimo církev, ale také křesťany. Ti pak ztrácejí ze zřetele obraz manželství, jak je Bohem zamýšlen a předkládán v nauce církve.

Je nutné ukazovat krásu a hodnotu manželství a soustředěnou pozorností na pastorační rodin a manželů zejména v oblasti přípravy se snažit předcházet negativním postojům a křehkostí manželství a posilovat rodiny a manželé, aby žili po vzoru evangelijních ctností.

Náležitá a zodpovědná příprava na manželství je velmi potřebná k tomu, aby se muž a žena rozhodli vstoupit do manželského svazku s plným přijetím podstatných vlastností a úkolů manželství a odpovědného rodičovství a vytvořili rodinu podle vzoru Kristovy lásky.

Příprava snoubenců začíná už u jejich rodičů, protože už jejich samotný vztah se podepisuje na atmosféře rodiny a ovlivňuje děti do jisté míry ještě před narozením. Nemusí se jednat pouze o povolání k manželství, ale také k duchovnímu stavu. Jak vyzrálá a křesťansky pevná osobnost vyroste z dítěte a jak plodně a opravdově nasměruje svůj život, závisí podstatně na výchově v rodině, ze které pochází. Ve své rodině pak mají děti poznávat Boha a církev a mají vyspívat ve zralé lidi, schopné se správně rozhodnout pro životní povolání. Rodiče jsou ti, kdo připravují děti na život a volbu povolání. Vštěpují dětem základní návyky a jdou jim příkladem v nezištné lásce. Svým svědectvím a radou předávají pravé morální hodnoty, mezi nimiž má významné místo i oblast mezilidských vztahů, sexuality a odpovědného rodičovství.

Rodiče jsou prvními, kteří uvádějí své děti do víry a evangelijních ctností. Když děti dospějí, jsou jim rodiče v ideálním případě stále oporou a zůstávají jim k dispozici, když je

potřeba. Rodiny mohou v oblasti přípravy na manželství přispět i svým pastoračním působením v církvi. Tato etapa přípravy se nazývá vzdálená a překrývá se do jisté míry s etapou blízkou.

V blízké etapě už jako dospívající lidé mají posílit svůj život ve víře, získávat konkrétnější znalosti o vztahu muže a ženy a o otázkách odpovědného rodičovství, jak je předkládá katolická církev.

Poté navazuje etapa bezprostřední přípravy snoubenců na svatbu. Často je to také pro snoubence jediná adekvátní příprava, proto je v ní nutné předložit vše podstatné pro odpovědné přijetí svátosti manželství. V novém dokumentu *Katechumenátní cesty pro manželský život* je navržena intenzivnější přípravná cesta po vzoru přípravy na křest. Doporučuje se v něm také poskytnout manželům doprovázení v prvních letech manželství.

Tím, že rodiče jsou první, kdo své děti uvádějí do života, mají nedocenitelnou možnost přispět k rozvoji společnosti. Na základě křesťanských hodnot a prožívání opravdové lásky mohou ukazovat pravou hodnotu člověka, svědčit o „kultuře života“ a stavět pomyslnou hráz proti individualismu ve společnosti.

Kromě rodičovské úlohy ve vztahu ke svým dětem jsou manželské páry povolány podílet se na přípravě jiných párů napříč všemi etapami, ale zejména pak v etapě bezprostřední a v doprovázení novomanželů. Role a přínos zkušených manželů při přípravě na manželství vyplývají už z podstaty laického apoštolátu, ke kterému jsou voláni, a z jejich vlastního prožívání manželského povolání. Jejich zralost ve víře, zkušenosti a autenticita mohou velmi přispět a také konkrétně přispívají v připravenosti jiných párů na manželství. K doplnění potřebných znalostí a zdatností mají také procházet specifickou formací.

Pro náležité a komplexní pastorační úsilí v oblasti přípravy na manželství je nutno, aby tomuto úkolu věnovala intenzivní úsilí celá církev. Její představitelé a pastýři mají odpovědnost za nastavení programů přípravy a formaci spolupracovníků, k čemuž mají vytvářet vhodné instituce. Nezbytná je i role kněze a dalších duchovních osob, kteří k pastorační rodině a manželů mají být také vhodně připravováni.

Důležitá je pastorační rodina a manželů ať už v nad-farní úrovni, tak v samotných farnostech s vědomím, že každá rodina a manželský pár může přispět na poli rozvoje ostatních rodin a tím podporovat přípravu dalších manželství. Je ovšem nutné nabídnout jim vhodné katecheze, další pastorační prostředky a také asistenci odborníků.

O křesťanství lze mluvit jako o vztahovém náboženství, ve kterém vyznáváme Boha, který existuje ve vztahu tří božských osob. Manželé a rodina jsou povoláni, aby svými láskyplnými vztahy a životem tvořili (jistě nedokonalý a matný) obraz a odlesk tajemství Boží Trojice v tomto světě. Zakotvení v Kristově lásce a tím, jak ji mezi sebou prožívají, svědčí rodina svým každodenním životem o Bohu zcela přirozeným způsobem. Vytváří tak jedinečný prostor pro novou dynamiku života církve a evangelizaci světa.

Seznam použité literatury

1. *Bible, Český ekumenický překlad*, Praha: Česká biblická společnost, 1995.
2. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství*, Praha: ČBK, 2017.
3. ČESKÁ LITURGICKÁ KOMISE, *Svatební obřady*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.
4. DIKASTERIUM PRO LAIKY, RODINU A ŽIVOT, *Katechumenátní cesty pro manželský život, neoficiální pracovní překlad 2023*.
5. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.
6. DOLISTA, J., *Naděje vložená do manželství (Teologicko-pastorální studie)*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994.
7. FRANTIŠEK, Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium* o hlásání evangelia v současném světě (24. listopadu 2013), Praha: Paulínky, 2014.
8. FRANTIŠEK, Encyklika *Laudato si'* o péči o společný domov (24. května 2015), Praha: Paulínky, 2015.
9. FRANTIŠEK, Encyklika *Lumen fidei* o víře (5. července 2013), Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013.
10. FRANTIŠEK, „Katecheze papeže Františka o rodině a manželství,“ in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života III.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 189-266.
11. FRANTIŠEK, Posynodální apoštolská exhortace *Amoris laetitia* o lásce v rodině, Praha: Paulínky, 2016.
12. JAN PAVEL II., Apoštolská adhortace *Familiaris consortio* o úkolech křesťanské rodiny v současném světě (22. listopadu 1981), Praha: Zvon, 1992.
13. JAN PAVEL II., Dopis rodinám *Gratissimam sane* (2. února 1994), in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života II.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2019, s. 97-153.
14. JAN PAVEL II., Encyklika *Centesimus annus* ke 100. výročí *Rerum novarum* (1. května 1991), Praha: Zvon, 1996.

15. JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae* o životě, který je nedotknutelné dobro (25. března 1995), Praha: Zvon, 1995.
16. JAN PAVEL II., Posynodní apoštolský list *Christifideles laici* o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě (30. prosince 1988), Praha: Zvon, 1996.
17. JAN XXIII. Encyklika *Mater et magistra* o nejnovějším vývoji života společnosti a o jeho utváření ve světle křesťanského učení (15. května 1961), Praha: Zvon, 1996.
18. KAPLÁNEK M., „Pastorace blízká člověku,“ in *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita?: realita rodin – životní a pastorační výzvy*, ed. Jindřich Šrajfer, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019, s. 119-132.
19. KASPER, W., *Evangelium o rodině – Úvodní projev k připravované synodě o rodině*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014.
20. *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995.
21. *Kodex kanonického práva*, Praha: Zvon, 1994.
22. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, Prohlášení *Persona humana* o některých otázkách sexuální etiky (29. prosince 1975), in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti života I.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2018, s. 175-190.
23. MATĚJČEK, Z., *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, Praha: Portál, 2007.
24. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, Praha: Krystal OP, 2006.
25. OPATRNÝ, A., *Příprava na manželství*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2023.
26. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Lidská sexualita: pravda a význam – zásady pro výchovu v rodině* (8. prosince 1995), Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.
27. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Příprava na svátost manželství* (13. května 1996), Praha: ČBK, 2001.
28. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“* (26. července 2000), Praha: ČBK, 2001.
29. PAVEL VI., Apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi* o hlásání evangelia (8. prosince 1975), Praha: Zvon, 1990.
30. PAVEL VI. Encyklika *Humanae vitae* o správném řádu sdělování lidského života (25. července roku 1968), in *Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a*

- důstojnosti života I.*, ed. Karel Skočovský, Brno: Akademie kanonického práva, 2018, s. 145-162.
31. PIUS XI., Encyklika *Casti connubii* o křesťanském manželství, Olomouc: Velehrad 1948.
32. SKOČOVSKÝ, K., *Zasnoubení – čas milosti*, Praha: Paulínky, 2011.
33. ZEMAN, J., ŠRAJER, J., KOTVRDA, J., *Doprovázení mladých manželů ke zralému vztahu – Úvod do metodiky*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.